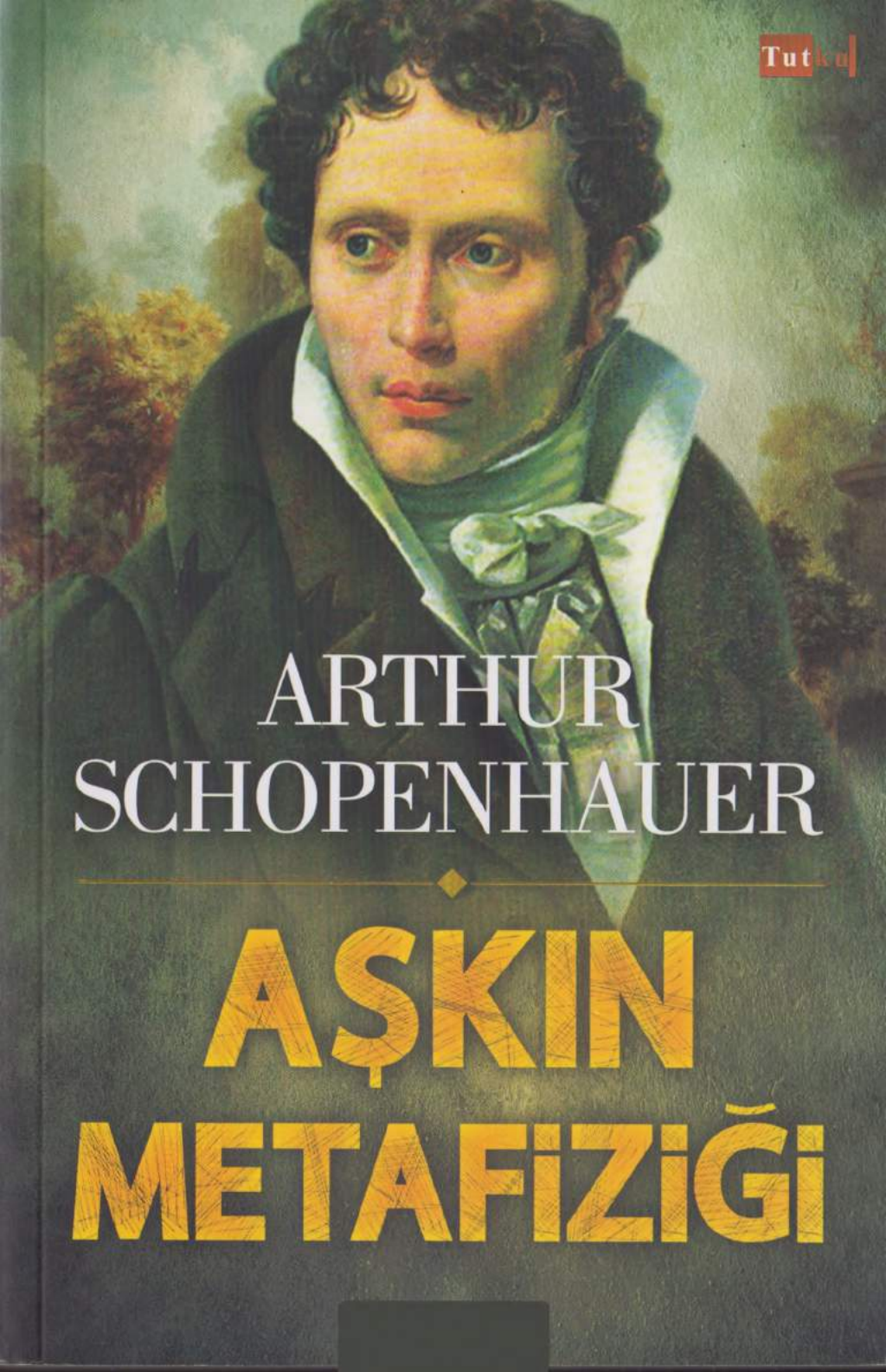

Tutku
ARTHUR
SCHOPENHAUER
AŞKIN
METAFİZİĞİ

Aşkın Metafiziği

TUTKU YAYINEVİ ©

Editör : Füsun Dikmen
Kapak Tasarımı : Faruk Erşahin
Çeviri : Hasan Can
Baskı : Ayrıntı Matbaası
Yay. Sertifika No : 15304
ISBN : 978-605-4756-77-3

1. Basım: Ocak 2014
2. Basım: Ağustos 2015

TUTKU YAYINEVİ
Birlik Mah. Vadi İkizleri Sit. 445-446 Sok.
No: 1A/19 Çankaya / Ankara
Tel: (312) 442 73 95 Faks: (312) 442 73 97

DAĞITIM
Dost Dağıtım : (312) 430 48 95
Alfa Dağıtım : (212) 511 53 03

TEMSİLCİLİKLERİMİZ
İzmir : Pan Kitabevi, Aykut Yenersu, Tel: (232) 369 11 99
Bursa : Bursa Kültür Merkezi, Tel: (224) 225 52 52
Adana : Kitapsan, Tel: (322) 239 06 22
Trabzon : Yolcu Kitabevi, Tel: (462) 326 83 13
Diyarbakır : Eğitim Kitabevi, Murat Aburşu, Tel: (412) 229 13 17
Elazığ : Batı Kitabevi, Hanifi Batı, Tel: (424) 237 69 71

© 2014 Tutku Yayınevi
Eserin tüm yayın hakları Tutku Yayınevi'ne aittir.
Yazılı izin olmadan kısmen veya tamamen hiçbir yolla kopya edilemez, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

www.tutkuyayinevi.com

Aşkın Metafiziği

Arthur Schopenhauer

Tutku Yayınevi

Arthur Schopenhauer[1]

(22 Şubat 1788 - 21 Eylül 1860), Alman filozof. Felsefe tarihinde irrasyonalist ve karamsar olarak bilinir. En ünlü yapıtı henüz 30 yaşına varmadan yayınlamış olduğu *"İradi ve Tasarım Olarak Dünya"*dır.

Schopenhauer, görünen dünyanın ardında yatan esas gerçekliğin İrade olduğunu ileri sürdü. Schopenhauer'a göre bu İrade, akılsız ve bilinçsiz bir öze sahipti ve kendisini Fenomenler dünyasında gösteriyordu. Bütün görünenlerin kaynağıydı. İnsan bedeni de onun eseriydi. Aklın denetiminde olmayan bu irade, insanları parmağında oynatıyor ve geçici tatminlerle veya ulaşılamayan hayallerle, insanı hiçbir zaman dışına çıkamayacağı bir bıkkınlık ve acı döngüsüne sokuyordu. Ona göre; anlamsız, boş, acı dolu, bu kötü hayattan kaçınmanın tek yolu vardı; o da irademizi öldürmek. Bu, onu Hinduizm ve Budizm gibi dünyevi bir yaşamdan el çekmeye ve bir keşiş gibi yaşamaya, başkalarına yardım etmeye, mutluluğumuzu olabildiğince arttırmaya değil, acılarımızı olabildiğince azaltmayı öneren bir yaşam şeklini önermeye yöneltti. Felsefesi, aklın (Rasyonalizm) temele oturtulduğu felsefe tarihinde yeni bir bakış açısı anlamına geliyordu ve psikoloji, psikanaliz, müzik, edebiyat gibi entelektüel ve sanatsal alanlarda büyük etki gösterdi.

---

1. Kaynak Wikipedia 2009.

Hayatı

Danzig'de doğmuştur. Banker olan babasının, çocukluğunda ölmesi üzerine annesiyle birlikte Weimar'a göç etmiş, öğrenimini bu şehirde tamamlamıştır. Uzun yıllar Berlin Üniversitesi'nde okutmanlık vazifesinde bulunmuş, 1831 tarihinden itibaren Frankfurt'a çekilerek eserleriyle uğraşmaya başlamıştır. Çok çalışkan ve enerjik bir insan olan Schopenhaur, iyimser filozoflardandır. Felsefesini tasarım ve irade üzerinde kurmuştur. Ona göre dünya, ancak bir zekâ içinde tasarlanmış olarak kabul edilebilir. İrade, bu tasarlanmış dünyanın dayanağıdır. Bu irade, yaşamak isteği eğilimi ile kendini gösterir, fakat bu gayretin yanında ıstırap vardır. Hegel, Scheling ve Fichte'ye karşıt bir filozof-tur.

Nietzsche üzerinde büyük etkisi olduğu bilinir. Kendine özgülüğü ve düşünce yapısının çarpıcılığı ile felsefe tarihinde yerini alır. *"İrade ve Tasarım Olarak Dünya"* ve *"Aşkın Metafiziği"* gibi eserleriyle tanınır.

Felsefesinin ilkesel bir kavramı irade kavramıdır. Dünyanın özü ve gerçekliği irade iken, fenomenlerden oluşan dünya, tasarımdan başka bir şey değildir. İrade, Schopenhauer felsefesinde kendini bir zorunluluk olarak gösterir ki onun düşüncesindeki kötümserliğin ve karamsarlığın kaynağı da esas olarak budur. İnsan, tamamen kurtulamayacak olsa da istencin/iradenin emrine boyun eğerek acı ve kederden kısmen kurtulabilir. Bu noktada Schopenhauer'in düşüncelerinin belirli ölçüde, kaderciliğin ayırt bastığı Doğu felsefelerine

yakınlaştığı söylenebilir. Schopenhauer'a göre; birbirlerini en çok teshir edenler (büyüleyenler) birbirlerini en çok itmam edenlerdir (tamamlayanlar).

İrade kavramı ile içgüdüsel bir anlatıyı ifade etmiştir. İrade kavramı fiziksel ve sosyal yapımızı şekillendiren bir durum gibi gözükse de doğadan, özümüzden gelen bir enerjidir. Bu enerji; yaşamı, toplumsalı, adaletsizliği döngüsel olarak sürdüren güçtür. İnsan bu enerjiden kaçamaz, içseldir ve doğanın bir parçası olan insan yaşarken aslında cinsel ve yaşamsal enerjisiyle bir yeni anlamlandırmalar silsilesi ile İrade'ye hizmet eder. İrade; yaşamı sağlayan bir enerjinin kendisidir.

İnsanın tamamen kontrolsüz bir biçimde irade içinde hareketi; uygarlıkları, acıları ve kötülüğü doğurmuştur. Çünkü irade hep ister, yaşam için talep eder. Birey iradenin kontrolündeki yaşamda sorunlarının içerisinden, iradenin karşısına merhamet ve acı duygusunu koyarak bir nebze de olsa dışına çıkabilir ve birey olarak kendini gerçekleştirebilir.

Dünyanın düzenini sağlayan bu idea ve doğa fenomenleri bütününün enerjisinin dışına çıkmak; insana acı verir. Güçlü bir münzevi yaşam gücü ve karşı direnç ile gerçeğin karşısında yaşanabilinir...

KADINLAR ÜZERİNE [2]

Bir zamanlar Jouy'un eliyle yazdığı şu birkaç satırdan oluşan cümlesine bakın, *"Sans les femmes le commencement de notre vie seroit privé de secours, le milieu de plaisirs et la fin de consolation"*[3]. Gerçek övgüsünü, Schiller'in daha özenli ve dikkatli bir düşünmenin ürünü olan, karşıtlıklar içeren tarzı nedeniyle daha etkileyici olan "Würde der Frauen" başlıklı şiirinden daha yetkin ve eksiksiz biçimde dile getirir. Aynı düşünce sonraları daha romantik bir şekilde Sardanapalus'ta Byron tarafından dile getirilir:

The very first
Of human life must spring from woman's breast.
Your first small words are taught you from her lips,
Your first tears quench'd by her, and your last sighs
Too often breathed out in a woman '5 hearing,

2. Ueber die Weiber (Parerga und Paralipomena II, Kapital XXVII).

3. Bu cümle Fransızcadır. Anlamı yaklaşık olarak şöyledir: "Kadınlar olmasaydı dünyadaki yaşamımızın başlangıcı, tam bir çaresizlik ve zayıflık; ortası, zevkten mahrumiyet ve sonucu da, hiçbir şekilde bir avuntu olmazdı."

When men have shrunk from the ignoble care
Of watching the last hour of him who led them.[4]

(Perde 1, Sahne 2).

Bu iki bölüm kadınların en doğru şekilde değerlendirilebilmesi için gerekli olan doğru bakış açısına işaret eder.

Kadınlar, zihinsel ve bedensel olarak büyük işler için yaratılmamışlardır. Bunu net bir şekilde anlamak için görüntülerine bakmak yeterlidir. Onlar yaşamlarının çilesini yaptıklarıyla değil katlandıklarıyla çekerler. Borçlarını doğum sancılarıyla, doğurdukları çocuğu bakıp büyütmeleriyle, sabırlı ve neşeli bir yoldaş olmaları gereken erkeğe karşı gösterdikleri itaatle öderler. En yoğun ıstıraplar ve neşeler onların yapısına ve doğasına uygun değildir. Onların payına düşen, büyük güç ve metanet gösterileri değildir; onların yaşamı erkeğinkinden daha sakin, daha nazik, daha hafif-latif bir şekilde (daha az önem taşıyarak), esas itibarıyla daha fazla mutlu ve daha fazla mutsuz olmaksızın akıp gitmelidir.

***

Kadınlar, sahip oldukları doğal yapılarına uyumun bir sonucu olarak ilk çocukluk dönemimizin bakıcıları ve mürebbiyeleri gibi davranmaya yatkındırlar, bunun tek nedeni

4. Anlamı yaklaşık olarak şöyle çevrilebilir: İnsan yaşamı kadının göğsünden doğar / Onun dudaklarından öğrenirsiniz söylediğiniz ilk ve küçük sözcükleri / İlk gözyaşlarınızı silen de odur / Son saatinde, erkekler kendilerine önderlik edene, zül sayarken, son nefesini duyan da yine odur.

kendilerinin çocuksu, uçarı ve dar görüşlü olmalarıdır. (Tek kelimeyle onlar bütün yaşamları boyunca koca çocuklardır.) Çocuk ile gerçek anlamda bir insan olan yetişkin erkek arasında bir orta nokta, bir ara aşamadırlar. Bakın görün bir genç kız, bir çocukla nasıl da oynar günler boyunca, nasıl da dans edip şarkı söyler. Üstelik bunu hiç sıkılmadan yapar. Sonra düşünün bir adam, eğer bu kız çocuğunun yerinde olsaydı, dünyada düşünülebilecek en iyi niyetlerle ne yapardı veya elinden ne gelebilirdi?

***

Doğanın büyük gücü, konu genç kızlar olduğunda, dramatik bir anlamda çarpıcı etki denen şeyi göz önünde tutmuş gibidir; çünkü onları yaşamlarının kalanı pahasına, birkaç yıllığına emsalsiz bir güzellik tam bir cazibe ve dolgunlukla donatır. Doğa bunu öyle bir şekilde yapmıştır ki, bu birkaç yıl boyunca bir genç adamın hayal gücünü ve hatta hayal dünyasını kendilerine tutsak edebilirler. İşte bu tutsaklık, yaşadıkları süre boyunca onların bakım ve gözetimini şu veya bu şekilde üstlenmeyi onurlu bir iş bilerek peşlerinden koşturup duracak boyutlara erişir. Eğer genç adam sadece mantığıyla hareket edip ve düşünüp taşınarak hareket etmiş olsaydı, bu onu böyle bir adım atmaya sevk etmeye yetecek derecede uygun bir güvenceyi temin eder görünmezdi. Dolayısıyla doğa, kadınları bütün yaratıklara yaptığı gibi, yaşamlarının korunması için (ne bir eksik ne bir fazla) hizmetinde olacakları süre boyunca, gerekli olan silah ve teçhizatlarla donatmıştır. Başka her yerde olduğu

gibi burada da doğa o hep bilinen tavrıyla, yani aşırı tutumlulukla hareket etmiştir. Nasıl ki, dişi karınca birleşmeden sonra üreme amaçları için artık lüzumsuz, hatta tehlikeli hale gelmiş olan kanatlarını kaybeder, bir kadın da bir veya iki çocuk doğurduktan sonra güzelliğinin büyük bölümünü kaybeder ve muhtemelen aynı sebeplerden ötürü...

Dolayısıyla, genç kızların evle ilgili olarak veya başkaca iş ve ilişkilere kalplerinde ikinci sırada, hatta safi şaka yahut latife türünden bir şey olarak yer verdiklerini görürüz. Ciddi bir şekilde dikkat ve emek sarf ettikleri tek şey, aşk, sevdikleri insanın gönlünü kazanma yahut giyim kuşam, cilt bakımı, dans etme ve kısaca söylemek gerekirse tüm bunlarla ilişkili olan her şeydir.

Bir şey ne derece soylu ve mükemmel ise, onun olgunluğa erişmesi de o derece geç ve yavaş olur. Erkek, zihinsel kavrama gücünün ve ruhi kabiliyetlerin olgunluğuna yirmi sekizinden önce çok nadir olarak ulaşır; kadınlar ise, henüz on sekiz yaşlarında bu güce sahip olurlar... Fakat kadınların durumunda bu, çok zayıf ve dar sınırlar dahilin de gerçekleşir. Bu sebepten ötürüdür ki kadınlar, bütün yaşamları boyunca çocuk kalırlar, çünkü her zaman içinde bulundukları ana sıkı sıkıya bağlı kalarak sadece kendilerine en yakın olanı, olmak üzere olanı görürler. Gerçek yerine bir şeyin görünüşüne teslim olurlar ve en önemli işlere karşı önemsiz şeyleri tercih ederler. Erkek, akli melekeleri sayesinde, hayvanlar gibi sadece içinde bulunduğu anda yaşamaz, geçmiş ve geleceği hep göz önünde bulundurur ve değerlendirme-

lerini buna göre yapar; ihtiyat, basiret, bu denli sık karşılaştığımız kaygı, endişe ve tedirginlik buradan kaynaklanır. Erkeklere göre, kadınlar daha zayıf bir şekilde yanlışı doğruyu ayırt etme gücüne sahip olmaları nedeniyle, bunun beraberinde getirdiği üstünlükler ve sakıncalar da kadınlarca daha az paylaşılır. Daha ziyade, kadınlar zihni bakımdan dar görüşlüdürler. (Bir anlamda miyopturlar) Sezgiye dayalı kavrama güçleri kendilerine en yakın olanı çok çabuk ve berrak bir şekilde algılarsa da, görüş alanları çok dardır. Uzakta olan şeylere tam olarak açıklık getiremez. Dolayısıyla, halen mevcut olmayan ya da geçip gitmiş veya gelecekte olacak olan her şey onları erkeklerden çok daha az etkiler. Bu yüzdendir ki, aşırılık ya da ölçüsüzlüğe daha büyük bir eğilim sergilerler ve öyle zamanlar olur ki bu eğilim çılgınlık derecesine varır. *Gunae to synolon esti dapanaeron physe-i* [5] Kadınlar içten içe, eğer olabiliyorsa kocalarının sağlığında ama her halükarda ölümlerinden sonra, istedikleri gibi harcayıp rahatça yaşayabilmeleri için, erkeklerin para kazanmak için yaratıldıklarını düşünürler. Kocalarının, kazandıkları paraları evi çekip çevirmeleri ve idare etmeleri için onlara teslim ediyor olmaları onların bu inançlarını pekiştirir.

Her ne kadar bütün bunlar bir sürü sakıncayı beraberinde getiriyor ise de, şu faydası asla unutulmamalı ve göz ardı edilmemelidir; kadınlar erkeklere nazaran daha fazla

5. Anlamı yaklaşık olarak şöyle çevrilebilir: Kadınlar doğalarının bir gereği olarak son derece savurgandır.

günceli yaşarlar. Eğer içinde bulundukları bu an tahammül edilebilirse çok daha keskin ve kararlı bir şekilde onun tadını çıkarırlar. Kadınlara özgü neşenin kökeni işte budur. Onları, erkeklerin kötü düşüncelerini, karamsarlıklarını nötralize etmek, eğlendirmek ve ihtiyaç duyulduğunda, hatta tasa ve endişe ile bunaldıklarında erkeği teselli etmek için yapılandırırlar.

Çok eski dönemlerde Almanların yaptığı gibi, güç ve nazik meselelerde kadınlara danışmak hiçbir surette hafife alınacak bir konu değildir. Çünkü kadınların meseleleri kavrayış ve değerlendiriş şekli bizimkinden oldukça farklıdır. Bu, öncelikle bahis konusu meseleye en yakın yolu tutmaları ve genellikle dikkatlerini en yakında duran şey üzerinde sabitlemeleri nedeniyle böyledir. Buna karşılık biz erkekler bir genel kural olarak, bunun hemen burnumuzun dibinde olması gibi basit nedenden ötürü daha ötesine bakar, daha ötesini görürüz; o zaman yakın ve basit bir görüş elde etmek için doğru bakış açısına doğru geriye çekilmemiz gerekli hale gelir. Kadınların yargılarında, bizden daha gerçekçi ve telaşsız olmalarının ve gerçekten mevcut olan dışında hiçbir şey görmemelerinin sebebi işte budur. Buna karşılık biz erkekler, eğer tutkularımız uyanmış ise, nesneleri abartmaya yahut var olmayan şeyi hayal dünyamızda canlandırmaya yatkınızdır.

Kadınlar, kaderin bir cilvesi olarak doğaları gereğince, aciz düşenlere veya bir sorunu olanlara karşı erkeklerden daha fazla müşfik ve sevecendirler. Hemen koruyucu po-

zisyon alırlar. Böyle davranmalarının nedeni içinde bulundukları durumu duygusal olarak daha fazla paylaşmalarıdır. Dolayısıyla aciz durumda olanlara daha yakın, daha candan ilgi göstermeleri yine bu aynı kökene bağlanabilir. Diğer taraftan, kadınlar adalet, dürüstlük ve vicdanla ilgili meselelerde erkeklerden daha aşağıdır. Burada da, yine konuyu detaylarıyla kavrama ve değerlendirme yeteneklerinin zayıflığı nedeniyle mevcut, sezgisel olarak algılanabilir ve gerçekliği hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak kadar açık olan şeyler, üzerlerinde daha büyük bir tesir icra eder. Öyle ki soyut düşünceler ve değişmez düsturlarla, sarsılmaz kararlılıklar, daha genel bir söyleyişle, geçmiş ve gelecek kabullenmeleriyle ya da o an varlığı söz konusu olmayan ve uzakta olan bir takım şeylerin düşünceleriyle, bu tesire karşı koymak neredeyse olabilirlik dışındadır. Bu anlamıyla doğal olarak, erdemin ilk ve asli niteliklerine kuşkusuz sahiptirler, fakat onları geliştirmek için zorunlu birer araç yahut vasıta olan ikincil niteliklerden çoğunlukla yoksundurlar. Kadınların belki de bu bakımdan bir karaciğeri olup da safra kesesi olmayan organizmaya benzediği söylenebilir. Burada yeri gelmişken Abhandlung über das fundament der Moral (Ahlakın Temeli Üzerine Araştırmalar) başlığını taşıyan analizimin 71. bölümünde söylediklerime özellikle dikkatinizi çekmek isterim.

Yukarıda söylenmiş olanlar göz önüne alınarak daha yakından bakılınca kadın karakterindeki temel kusurun "adalet duygusu"ndan yoksunluk olduğu görülecektir. Bu,

esas itibarıyla daha önce sözü edilmiş olan muhakeme kabiliyetindeki ve düşünme melekesindeki zayıflıkta kaynağını bulur. Ancak aynı zamanda kısmen doğanın onlara daha zayıf cins olarak tahsis ettiği konuma kadar götürülebilir. Onlar, bu konumları gereği kuvvete değil fakat kurnazlığa bağımlıdırlar. Bu yüzdendir ki, içgüdüsel olarak desise ve kurnazlığa yatkındırlar ve yalan söylemeye karşı iflah olmaz bir anlayışa sahiptirler. Bunu şöyle açıklayabiliriz: Nasıl ki aslanlar pençeleri ve dişleri, filler ve domuzlar azı dişleri, boğalar boynuzları, mürekkep balığı suyu bulandıran ve karartan mürekkebimsi sıvı ile donatılmışsa doğa, kadınları da kendi kendini koruması ve savunması için ikiyüzlülük yahut riyakârlık yeteneğiyle donatmıştır. Doğa, erkeklere fiziki güç ve akli meleke biçiminde bahşettiği kabiliyetin tamamını kadınlara bu şekilde bağışlamıştır.

İşte bu nedenle şunu söyleyebiliriz, ikiyüzlülük yahut riyakârlık kadınlarda tamamen doğuştandır. Bu olay neredeyse kurnaz kadının olduğu kadar ahmakların da ayırt edici özelliğidir. Bundan ötürü, saldırıya uğradıklarında savunma silahlarına başvuran hayvanlar için bu durum ne kadar doğal ise, kadınların da neredeyse her fırsatta ve vesileyle riyakârlıktan ve ikiyüzlülükten yararlanmaları o kadar doğaldır. Bundan yararlanırlarken belli bir ölçüde tamamen doğal olan haklarını kullanmaktan başka bir şey yapmadıkları düşüncesi içerisindedirler. Bu sebeple mükemmelen dürüst ve güvenilir, ikiyüzlülüğe yahut riyakârlığa yüz vermeyecek bir kadın belki de düşünülemez. Yine

aynı sebepten ötürü başkalarındaki ikiyüzlülük yahut riyakârlığı bu kadar çabuk görüp fark ediverirler. İşte bu nedenle kadınlarla bu konuda uğraşmak ve tartışmaya girmek önerilmez. İfade edilen bu temel kusur ve onun beraberinde getirdiği her şeyden, sahtelik, sadakatsizlik, hainlik, kadirbilmezlik ve benzeri gibi nitelikler ortaya çıkar. Bir adalet mahkemesinde kadınlar, erkeklerden çok daha fazla yalan yere yeminden suçlu bulunurlar. Aslında doğaları gereği kadınların yemin etmelerine izin verilip verilmemesi konusu genellikle sorgulanan bir konudur. Hiçbir şey istemeyen hanımların dükkân tezgâhlarından gizlice bir şeyler alıp aşırmaları zaman zaman her yerde sık rastlanılır bir durumdur. Doğa, insan neslinin sürdürülmesi işi için güçlü kuvvetli, genç ve yakışıklı erkekleri göreve çağırır. Bunun temel nedeni insan soyunun yozlaşmamasıdır. Bu, doğanın sarsılmaz iradesidir ve ifadesini kadınların tutkularında bulur. Bundan daha eski yahut daha güçlü bir yasa yoktur. O halde, vay o erkeğe ki talep ve çıkarlarını kadının karşısına çıkaracak, onun yolunu kesecek şekilde ortaya koyar[6], çünkü ne yaparsa yapsın, ne söylerse söylesin ilk ciddi karşılaşmada acımasızca ezileceklerdir. Zaten kadınların davranışlarına hâkim olan gizli, telaffuz edilmemiş, hatta farkında olunmayan ama asli ve doğalarından gelen ahlaki ilke şudur:

6. Veyahut "hak ve menfaatlerini onunla çelişecek ve çatışacak şekilde sergiler."

"Bireylere, yani bizlere çok az dikkat ederek türün üzerinde haklar elde etmiş olduklarını düşünenleri aldatırken haklı ve kabul edilebilir sebeplerimiz vardır. Türün içeriği ve oluşumu nedeniyle, mutluluğu bizim ellerimize bırakılmıştır ve bizim dünyaya getirdiğimiz bir sonraki nesil (üzerinde elde ettiğimiz denetim) aracılığıyla bizim özen göstericiliğimize ve koruyuculuğumuza emanet edilmiştir; gelin ödev ve sorumluluklarımızı titizlikle yerine getirelim."

Fakat kadınlar, asla ve hiçbir şekilde bu temel ilkenin (in abstracto) soyut anlamda bile olsa idrakinde değillerdir, onlar bunun ancak somut (in concreto) bilincindedirler ve bunu fırsat elverdiğinde hareket ettikleri tarzın dışında başka bir şekilde ifade etme yolları yoktur. Dolayısıyla, vicdanları genellikle onları bizim zannettiğimiz kadar sıkıntıya sokmaz, çünkü yüreklerinin en karanlık derinliklerinde fert için duydukları ödev ve sorumluluklara karşı gelerek, üzerlerindeki talebi kıyas kabul etmez derecede daha büyük olan türe karşı vecibelerini çok daha iyi yerine getirdiklerinin idrakindedirler. Söz konusu meselenin daha ayrıntılı bir tetkiki baş eserim Die Welt als Wille und Vorstellung'un (İradi ve Tasarım Olarak Dünya) II. cilt, 44. bölümünde bulunabilir.[7]

Aslında kadınlar, tamamıyla bir bütün olarak insan soyunun sürdürülmesi için vardırlar. Bu nedenle kaderleri

7. Bir sonra gelen bölüme bakınız.

burada sona erdiğinden[8] genellikle bireyden ziyade tür için yaşarlar ve yüreklerinin derinliklerinde bireyinkilere göre türün yani insan türünün iş ve meseleleri daha derin bir yankı bulur (bunları daha ziyade ciddiye alırlar). Bu, onların bütün varlıklarına, yaşamı algılama ve hareket tarzlarına belirli bir hafiflik yahut uçarılık, genellikle esaslı biçimde erkeklerinkinden farklı olan belli bir eğilim kazandırır. İşte, evlilik yaşamında bu kadar sık karşılaşılan ve adeta normal bir durum haline gelen bir sürü anlaşmazlık ve uyumsuzluğu doğurup geliştiren şey de budur.

***

Erkekler arasındaki hâkim olan doğal duygu, safi kayıtsız kalmaktır. Buna karşılık kadınlar arasında bu, gerçek düşmanlıktır. Bunun nedeni erkekler arasında odlum figulinumun (mesleki kıskançlık yahut husumet), günlük iş ve ilişkilerle sınırlı olması (onların özel ilgi ve çıkar birliğinin ötesine geçmemesi), fakat kadınlar arasında bütün cinsi kucaklamasıdır, çünkü onların tek bir işi vardır. Hatta sokakta birbirleriyle karşılaştıklarında birbirlerine sanki Guelphler (Uuelfo, Papa yanlıları) ve Ohibellineler (Ghib-belino, Papa yanlılarına karşı aristokratlar partisinin mensupları) gibi bakarlar. Ve iki kadının tanışırken birbirlerine, iki erkeğin benzer bir durumda göstereceğinden daha büyük bir ihtiyat ve riyakârlıkla davranmaları bilinen bir husustur. Bu yüzdendir ki, iki kadın arasında iltifat ve takdir ifadelerinin

8. Kaderleri varlık nedenleriyle özdeş olduğundan.

değiş-tokuşu iki erkek arasındakinden çok daha gülünç. Ayrıca bir erkek kural olarak başkalarına, hatta kendisinden aşağı olanlara bile, belli bir saygı ve insancıllıkla hitap ederken, yüksek tabakadan bir bayanın kendisinden daha aşağı konumda olan birisine (sözünü ettiğim onun hizmetinde olan birisi değil) hitap ederken, genellikle takındığı kibir ve sanki istemeye istemeye yapıyormuş gibi tavrı tek kelimeyle tahammül edilmez bir davranıştır. Bunun sebebi, muhtemelen kadınlar arasındaki sınıf yahut tabaka farklılıklarının erkeklerin arasında olduğundan daha güvenliksiz, daha belirsiz olmasıdır. Bunun bir başka nedeni de; erkeklerin durumunda hesaba katılması veya değerlendirme konusu yapılması gereken yüzlerce şey varken, kadınlar için bunun her zaman tek bir şeyden, yani erkeklerin beğenisini ve takdirini kazanma isteği ve duygusundan ibaret olmasıdır. Bunlara ilaveten işlerinin tek yanlı doğası nedeniyle erkeklere göre kadınların kendi aralarında daha yakın bir ilişki içerisinde bulunmaları ve sınıf yahut tabaka farklılıklarını bu sebepten ötürü daha belirgin ve göze çarpar hale getirmeye çalışmalarını da sıralayabiliriz.

***

Doğaları gereği bu bodur, dar omuzlu, geniş kalçalı ve kısa bacaklı cinse, "cins-i latif" ismini verebilen sadece cinsel güdüleri nedeniyle mantığını yitirmiş yahut görüş ufku bulutlanıp kararmış olan erkeklerdir, çünkü kadın cinsinin bütün güzelliği bu cinsel güdülenmeye dayanır. Onlara, çekici ve güzel demek yerine estetikten yoksun cins demek

daha doğru olurdu. Ne müzik, ne şiir, ne de güzel sanatlar için gerçek anlamda bir duygu ve duyarlılığa sahiptirler; hoşça vakit geçirme arayışlarına yardımcı olsun diye eğer böyle bir şeye soyunacak olsalar bu her ne ise onu alaya yahut hafife almaktan asla öteye geçmez. İşte bu nedenle, herhangi bir şeye tamamen temiz bir düşünceyle ve özel olarak, nesnel bir ilgi gösterme yeteneğinden yoksundurlar. Bunun nedeni bana şu şekilde görünmektedir: Bir erkek, şeyler üzerinde ya onları anlayarak yahut zorlayarak doğrudan hâkimiyet kurmaya çalışır. Fakat bir kadın, her zaman ve her yerde dolaylı, yani bir erkek aracılığıyla hâkimiyete yönelir; onun kurabildiği ya da teşebbüs ettiği tüm doğrudan hâkimiyetler sadece erkekle sınırlıdır. Dolayısıyla, kadınların mizacında, doğalarının en derinlerinde her şeyi erkeği elde etme aracı olarak görme düşüncesi köklüdür. Başka herhangi bir şeye ilgisi her zaman gerçekten uzak öykünme ve taklitten ibarettir. Sahte bir ilgidir. Amaçlarına eriştirecek her şey, yapmacık ve kandırmaca dan oluşan dolambaçlı bir yoldan başka bir şey değildir. Nitekim Rousseau bile bu konuyu şu şekilde ilan etmiştir: "Les femmes, en général, n'aiment aucun art, ne se connoissent a aucun et n'ont aucun génie" (Lettre d'Alembert, not XX.).[9]

Görünen yüzeyin altına nüfuz edebilen herkes bunun böyle olduğunu teslim etmek zorunda kalmıştır. Bunun için

9. Kadınlarda genellikle her hangi bir sanata yönelik olarak sevgiye rastlanmaz. Onlar herhangi bir şey hakkında doğru ve gerçek bir bilgi sahibi değillerdir. Dehadan yosundurlar. (Fransızca)

kadınların bir konsere, bir operaya, bir tiyatro oyununa gösterdikleri dikkat ve ilgiye bakmak yeterlidir. (En büyük şaheserlerin en muhteşem bölümlerinde çene çalıp gevezelik etmekten kendilerini alamamalarındaki çocukça saflık sözgelimi.) Antik Yunanlıların kadınları tiyatrolarına sokmadıkları eğer doğru ise, bunda tamamen haklı olduklarını kabul etmek gerekir, çünkü en azından böylelikle tiyatrolarında sessizlik hâkim olur ve bir şey dinlemeleri mümkün olurdu. Günümüzde taceat mulier in ecclesia (kadınlarınız kilisede sessizce otursun[10]) uyarısı yerine taceat mulier in theatro (kadınlar tiyatroda sessiz dursun) ikazının konulması çok daha yerinde olurdu. Belki böylece bu uyarı perdenin üzerine büyük harflerle kazınabilirdi.

Eğer bütün kadın cinsinin en seçkinlerinin güzel sanatlarda hiçbir zaman gerçekten hatırı sayılabilecek kadar büyük, hakiki, özgün ve sahici olan hiçbir şey başaramadıkları ya da hangi türden olursa olsun dünyaya kalıcı değere sahip hiçbir eser veremedikleri düşünülürse, kadınlardan farklı hiçbir şey beklenilmemesi gerektiği kendiliğinden anlaşılır. Fakat bu teknik, bizim olduğu gibi onların da imkân ve kabiliyetleri çerçevesinde sayılan resim alanında en çarpıcı biçimde ortadadır. İşte bu nedenle resim sanatında gerçekten çok çalışkan ve gayretlidirler. Hal böyle iken, kadınlar resim sanatında yine de görülmeye değer tek bir büyük resim ortaya koymuş değillerdir. Bunun tek ve basit nedeni

10. İncilden(Korintoslular I 14:34) Devamı şöyledir. "Çünkü onlara söz söyleme izni yoktur. Ancak şeraite uysun ve yasaya tabi olsunlar.

resim sanatında böylesine doğrudan gerekli ve vazgeçilmez unsur olan yaratıcılıktan ve düşünsel nesnellikten mahrum olmalarıdır. Onlar asla öznel bir bakış açısının ötesine geçemezler, bu her şeyde böyledir. Sıradan kadınların resim sanatına karşı gerçek anlamda bir duyarlığa bile sahip olmamaları burada söylediğimiz sözlerle uyumludur:

Çünkü *natura non facit saltus*[11].

Huarte üç yüz yıldan bu yana şöhretinden hiç bir şey kaybetmemiş olan ünlü kitabı, Examen de ingenios para las scienzias'ta kadınların yüksek kabiliyetlere sahip olmadığını ileri sürer. Kitabının önsözünde şöyle der: *la corn postura natural, que la muger tiene en el celebro no es capaz de mucho ingenio ni de mucha sabiduria ve ardından c.15: quedando la múger en su disposicion natural,todo genero de letras y sabidurla, es repugnante a su ingenlo; —las hembras (por razon de la frialdad y humedpt de su sexo) no pueden alcançar ingenio profundo: solo veemos que hablan con alguna aparencia de habilitat, en materias livianas y faciles,*[12] ve benzeri. Tek tek bu tanımın dışında kadınlara rastlayabiliriz ancak münferit yahut kısmi istisnalar genel kuralı değiştirmez; kadınlar, bir bütün olarak alınacak olursa, en su katılmamış ve en onulmaz philis-

11. Doğa bir türden diğerine yavaş yavaş gelişme gösterir ve asla sıçrama yapmaz.

12. Kadın beyninin doğal yapısı akla ve öğrenmeye çok fazla yer ayırmaz. Kadınlar doğal karakterlerine uygun olarak edebiyat ve bilginin her türünden uzak dururlar. Kadınlar yine doğalarının gereği olarak derin zihinsel yeteneklere ulaşamazlar. Bizler onları belli bir becerisizlik ve işe yaramazlık havası içerisinde sadece basit ve önemsiz şeyler üzerine çene çalarken gevezelik ederken görürüz.

terlerdir[13] ve öyle kalacaklardır. Ve kocala-rının rütbe, makam ve unvanlarını paylaşmalarına izin veren şu saçma uzlaşma yüzünden, kocalarının bitmek bilmez soysuz emellerine sürekli bir uyarıcı, teşvik edici olurlar. Ve ayrıca onların philisterlikleri nedeniyle, başını çektikleri ve hâkim rengini verdikleri modern toplum çürümüştür.

Toplum içerisindeki sosyal konumlarının ve mevkilerinin belirlenmesi konusunda 1. Napoleon'un *Les femmes n'ont pas de rang*[14] düsturu doğru bir bakış açısı ve ifade tarzı olarak kabul edilmelidir. Başka bir konuda Chamfort, çok doğru ve haklı biçimde şunları söyler: *Elles sont faites pour commercer avec nos faiblesses avec notre folie, mais non avec notre rai- son. İl existe entre elles et les hommes des sympathies d'piderme et tres-peu de sympathies d'esprit d'ame et de caractre*[15]. *Onlar, sexus sequiordurlar* (ikinci cins), birinciye göre her bakımdan daha aşağıda yer alırlar; zayıflıklarından sakınılmalıdır (zayıflıklarına karşı ihtiyatla davranmak gerekir), kadınlara aşırı bir saygı ile davranmak tek kelimeyle komiktir. Bu şekilde davranmak bizi onların gözlerinde küçük düşürür. Doğa, insan soyunu iki parçaya böldüğünde, çizgiyi tam ortadan çekmemiştir. Olumlu ve

13. Philister: Zihinsel kapasite düşüklüğü nedeniyle zihinsel her hangi bir ihtiyacı olmayan kişi.

14. Kadınların mevkisi yoktur. (Fr)

15. "Onlar bizim zayıflıklarımız ve budalalıklarımızdan, yararlanmak için yaratılmıştır, aklımızdan değil. Kadınlarla erkekler arasındaki duygu benzerlikleri cinsel anlamdadır, sadece tende kalır, ruh yahut hissiyat veya karaktere pek ilişmez."

olumsuz, artı ve eksi kutuplar arasındaki ayrım, kutupluluk ilkesine göre, sadece niteliksel değildir. Aynı zamanda niceliksellik de içerir.

Eski dünyanın ve Doğu'nun insanları, kadınları bu ışıkta görmüşlerdir; onlar kadınların gerçek konumunu Fransızlara ait artık geçmişte kalmış ve eskimiş centilmenlik ve saçma saygı fikirlerimizle (ki Hıristiyan-Töton budalalığının en yüksek ürünü budur) bizden daha iyi tanıyıp takdir etmişlerdir. Bu (çağdaş) fikirler, onların daha kibirli ve kurumlu olmalarına hizmet etmekten başka bir işe yaramamıştır. O kadar ki onları bu halde görüp de kutsallıklarının ve dokunulmazlıklarının farkında olduklarından kafalarına esen her şeyi yapabileceklerini düşünen Benares'teki kutsal maymunları hatırlamamak olası değildir.

Fakat Batı'da kadın, daha doğrusu "hanımefendi" kendisini bir *fausse position* da (yanlış konum) bulur; çünkü kadın, eskilerin daha doğru adlandırmasıyla *sexus sequior*'dur (ikinci cins), saygı ve takdir konusu olmaya yahut başını erkekten daha yüksekte tutmaya ve onunla aynı haklara sahip olmaya layık değildir. Bu yanlış konumun sonuçları yeterince açıktır. Bu nedenle insan soyunun bu "iki numarası" eğer Avrupa'da hak ettiği yere oturtulsa ve şu başbelası hanımefendi tekerlemelerine (ki bu bizi sadece Asyalıların alay konusu yapmalarına ve hafifsemelerine yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda Yunanlıların ve Romalıların önünde de gülünç duruma düşürmektedir) son verilmesi ziyadesiyle arzu edilir bir şey olurdu. Eğer bu başarılabilir-

se, topluma ait olan, medeni ve siyasi ilişkilerimizin mevcut durumu olabildiğince iyileşecektir. (Kadınları tahta varis olma hakkından mahrum eden) Sal Franklarının veraset yasasına lüzum kalmazdı; bu lüzumsuz, bilindik bir söz kabul edilirdi.

Avrupalıların hanımefendisi, aslında doğrusunu söylemek gerekirse asla var olmaması gereken bir yaratıktır: O, ya bir ev kadını ya da kibirli ve kurumlu olmamak için ev kadını olmayı umut eden bir genç kız olmalıdır. Her şeye karşın, uysal ve söz dinleyecek şekilde yetiştirilmemelidir. Toplumun alt sınıflarında yer alan kadınların, bir başka ifadeyle, bu cinsin büyük çoğunluğunun Doğu'da olduğundan daha çok mutsuz olması Avrupa'daki hanımefendiler gibi yaratıklar var olduğu içindir. Lord Byron bile bize şunları aktardı (Letters and Papers, der. Thomas Moore, C. II. sh. 454): *"Antik Yunanlılar döneminde kadınların durumu düşünülecek olursa, bu yeterlidir. Şimdiki durum, şövalyeliğin ve feodal çağlarda yaşanan barbarlığının bir kalıntısıdır. Kesinlikle sunidir ve doğal değildir. Onlar eve göz kulak olmalıdır (yedirilip içirilmeli, giydirilip kuşandırılmalıdır) fakat topluma ve toplumsal sorunlara karıştırılmamalıdır. Din konusunda iyi eğitim de görmeli, ama ne şiir ne siyasetle meşgul olmamalı, din ve yemek kitaplarından başka bir şey okumamalılar. Müzik, resim, dans keza az biraz bahçecilik ve ara sıra da çift sürme... Epirus'ta yolları başarıyla tamir ettiklerini gördüm. Neden aynı zamanda ot biçme ve süt sağma olmasın?*

***

Avrupa'da geçerli olan kanunlar, kadını erkeğin dengi olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla bu yola yanlış noktadan başlamaktır. Tek eşlilik geçerlidir. Evlenmek demek hakları bölüşmek, ödev yahut sorumlulukları ise ikiye katlamaktır. Bu durumda, kanunlar kadınlara erkeklerle eşit haklar sunduğuna göre, onlara aynı zamanda erkeklere özgü bir akıl gücü de kazandırmış olmalıydı. Hâlbuki kanunların kadınlara sunduğu imtiyaz ve payeler doğanın onlara titizlikle ölçüp biçerek taksim ettiği şeyi aştığı nispette, bu imtiyazları gerçekten paylaşan kadınların sayısı da o ölçüde azalmaktadır. Dolayısıyla geri kalanlar, diğerlerine doğanın bağışladığından fazlası verildiği kadarıyla doğal haklarından mahrum edilmektedir.

Çünkü tek eşliliğin ve ona eşlik eden evlilik yasalarının kadınlara tahsis ettiği doğa kanunlarının tamamen zıttı olan bu ayrıcalıklı konum (bu sayede onlar her bakımdan erkeklerin dengi olarak kabul edilmektedir, oysa hiçbir surette böyle değillerdir ve yanlıştır) aklı başında ve basiret sahibi erkeklerin böylesine haksız bir düzenlemeye büyük bir fedakârlıkta bulunmadan ve rıza göstermeden önce bir hayli düşünmelerine neden olmaktadır.[16] Bu sebepten ötü-

16. Ancak, evlenecek durumda olup da evlenmeyenlerin sayısı çok daha fazladır. Bu durumda olan erkeklerin hemen hepsi arkalarında çoğu kez kendisini geçindirecek ekonomik olanaklardan yoksun ve kendi cinsi için uygun olan uğraşı kaybettiği için her halükarda az veya çok mutsuz olan evlilik yaşı geçmiş kızlar bırakmaktadır. Diğer taraftan, birçok erkeğin evliliğin hemen ardından baş gösteren ve belki otuz yıl veya daha fazla bir zaman sürecek müzmin bir hastalığı bulunan bir karısı vardır; bu durumda ne yapacaktır o? Bir başka erkek için karısı

rü, çok evliliğe izin veren uluslar arasında kadınlar mutlaka geçinmenin bir yolunu bulmaktadır. Hâlbuki tek eşliliğin geçerli olduğu ülkelerde evli kadınların sayısı sınırlıdır ve bir geçim yolu bulamayan kadınların sayısı artmaktadır. Yüksek sınıfa mensup olanlar hiçbir işe yaramayan kız kuruları olarak meraksız, heyecansız kupkuru bir hayat sürmekte, aşağı tabakadan olanlarsa doğalarına uygun olmayan çok zor ve iğrenç işler yapmaya mahkûm edilmekte ya da fahişeliğe zorlanmaktadır. Onları onurdan yoksun olduğu kadar sevinçsiz ve neşesiz de olan bir hayat beklemektedir. Fakat bu şartlar altında erkeklerin arzularını tatmin etmek için bir gereklilik haline gelmektedirler. Bu durumda konumları açıkça, koca bulmuş ya da bulmayı umut edebilecek derecede talihin kayırdığı diğer kadınları yoldan çıkmaktan koruyacak ve toplum nezdinde kabul görmüş bir sınıf yahut meslek olarak tanınmaktadırlar. İşte bu nedenle sadece Londra'da seksen bin fahişe vardır. O halde, bu en korkunç akıbete böylesine koşarcasına yaklaşmış olan bu kadınlar, aslında tek eşliliğin sunağına götürülen insan kurbanlar değil de nedir?

---

artık çok yaşlı hale gelmiştir; bir üçüncüsü için karısının iç dünyası şimdi ona karşı öfke ve nefretle dolmuştur. (Doğudaki durumun tam tersi olarak) Avrupa'da tüm bu erkeklerin ikinci kadınla evlenmelerine izin verilmez. Halbuki Asya ve Afrika'da durum kesin olarak böyle değildir. Tek eşlilik kuramına rağmen güçlü kuvvetli ve sağlıklı bir erkek, her zaman cinsel dürtüsünü hisseder... *Haec nimis vulgaria et omnibus nota sunt.* (Ancak, böyle şeylerin önemsiz olduğu herkesçe bilinir.)

Burada sözü edilen ve böylesine mutsuz ve uğursuz bir konuma yerleştirilmiş kadınlar, kibir ve kurumlarıyla, yapmacık ve sahtelikleriyle Avrupalı hanımefendinin kaçınılmaz bir şekilde yansımasıdırlar. Bu yüzdendir ki, birçok evlilik bütün yönleriyle ele alınacak olursa, gerçek anlamıyla kadın cinsinin yararınadır. Diğer yandan karısı müzmin bir hastalıktan mustarip olan, çocuk doğuramayan ya da kendisi için zaman içerisinde yaşlı hale gelmiş olan bir erkeğin neden bir ikinci kadın almaması gerektiğinin açıklanabilir bir nedeni yoktur. Görünen o ki, çoğu insan sırf bu doğal olana aykırı tek eşlilik kurumunu reddettiği için Mormonluğu benimsemektedir[17]. Kadınlara doğal olana aykırı hakların bahşedilmesi doğalarına uygun olmayan vazifeleri zorla kabul ettirmiştir, ne var ki bunların yerine getirilmemesi onları mutsuz hale getirmektedir.

Eğer örneklersek, çoğu erkek, sosyal konumu ve mali durumu söz konusu olduğu kadarıyla bu yolla parlak bir eşi kendisine bağlama umudu olmadıkça evliliği akıllıca bir yol olarak düşünmemektedir. O zaman evliliğin şartlarından farklı, yani karısına ve çocuklarına güvenli bir gelecek sağlayacak olan koşulların dışında kendi seçimi olan bir kadını elde etmeyi arzulamaktadır. Bu koşullar ne kadar adil, makul ve uygun olursa olsun ve kadın medeni toplumun temeli olarak sadece evliliğin bahşedebileceği aşırı im-

17. Cinsel ilişki anlamında hiçbir kıta, bu doğa kurallarına tamamen ters tek eşlilik kurumu yüzünden Avrupa kadar adaba aykırı bir durum içerisinde değildir.

tiyazlardan vazgeçerek ne kadar rıza gösterirse göstersin, mutlaka belirli bir ölçüde saygınlığını kaybedecek ve yalnız bir hayat sürecektir. Çünkü insan doğası bizi başkalarının görüşlerine değeri ne olursa olsun aldırmayacak derecede bağımlı kılar. Buna karşılık eğer kadın razı olmazsa, sevmediği bir adamla evlenmeye zorlanma veya bir kız kurusu olarak pörsüyüp buruşma tehlikesiyle yüz yüze gelecektir, ancak bir yuva kurmak için ona ayrılmış olan zaman çok kısa ve sınırlıdır. **Tek eşlilik** kurumunun bu yanı göz önünde alındığında, Thomasius'un derin biçimde bilgilendirici incelemesi olan "De concubinatu" gerçekten okunmaya değerdir. Luther Reformuna kadar bütün uygar uluslarda ve bütün çağlarda cariyeliğe (kapatmalığa) izin verildiğini, hatta belli bir ölçüde kanunlarca tanınmış ve haysiyetsizlikle birlikte anılmamış bir kurum olduğunu gösterir. Sahip olduğu bu konumu Luther Reformuna kadar korumuştur. Bu reformlardan sonra da, ruhban sınıfının evliliğini meşrulaştırmanın bir başka aracı olarak kabul edilmiştir; bunun üzerine Katolikler bu konuda geride kalmayı göze alamamışlardır.

Çok eşliliğin tartışılacak bir yanı yoktur, her yerde bulunan ve karşılaşılan bir olgu olarak kabul edilmelidir, çözülmesi gereken sorun bu konunun nasıl düzenleneceğinden ibarettir. O halde, gerçek tek eşlilik taraftarları nerededir? Hepimiz en azından bir müddet, çoğumuz ise her zaman çok eşli yaşarız. Dolayısıyla, her erkek çok kadına ihtiyaç duyduğundan, ona bu konuda izin vermekten, hatta

çok kadın bulmayı ona yerine getirilmesi gereken bir vecibe olarak yüklemekten daha doğru bir şey yoktur. Bu suretle kadın boyun eğen bir varlık olarak eski doğru ve doğal konumuna geri döndürülecektir ve saygı ve hürmet konusundaki gülünç iddialarıyla hanımefendi, bu Avrupa uygarlığının ve Hıristiyan-Töton budalalığının hilkat garibesi, artık var olmayacaktır. Kadınlar yine var olacak, fakat Avrupa'nın şimdilerde dolu olduğu mutsuz kadınlar değil. Bu anlamıyla değerlendirildiğinde, Mormonların evliliğe bakış açısı doğrudur.

***

Hindistan'da kadınlar hiçbir şekilde bağımsız değildir, her biri Manu Yasası'na (Bölüm, 5, 1. 148) bağlı olarak ya babasının yahut kocasının, ya kardeşinin ya da oğlunun denetimi altındadır.

Dul kadınların ölmüş olan kocalarının ardından kendilerini kurban etmeleri hiç şüphesiz insanı rahatsız eden bir düşüncedir, fakat kocasının, çocuklarım için çalışıyorum diye kendini avutarak bütün yaşamı boyunca yorulmak bilmeksizin kazandığı parayı aşıklarıyla yemesi olgusunun düşüncesi bile bir o kadar insanı isyan ettiren bir düşüncedir. *Medlum tenuere beati* (Dolayısıyla ne mutlu orta yolu tutanlara). Bir annenin ilk aşkı, tıpkı hayvanların ve erkeklerin olduğu gibi, tamamıyla içgüdüseldir, dolayısıyla çocuk artık fiziksel bakımdan aciz ve çaresiz durumdan kurtulunca bu azalır. Bundan sonra ilk aşkın yerini alışkanlık ve akla dayalı bir aşk alır; fakat bu çoğu kez, özellikle anne çocu-

ğunun babasını sevmediğinde ortaya çıkmaz. Bir babanın çocuklarına duyduğu sevgi farklı türden ve daha samimi, daha uzun ömürlü bir sevgidir; bunun temelinde çocukta kendi iç benliğini bulup tanıma yatar ki, bu duygu kökeni bakımından tam bir metafizik niteliğe sahip ir.

Söz konusu olan ister eski dünya ister yeni dünya olsun, neredeyse bütün uluslarda, hatta Hotantolar[18] arasında bile ölenin malvarlığından münhasıran erkek mirasçılar istifade eder, bu uygulamadan sadece Avrupa'da uzaklaşılmıştır. Erkeklerin uzun yıllar binbir güçlükle çabalayıp didinerek elde ettiği servetin ölümünden sonra, tereke olarak akıl eksiklikleri yüzünden ya kısa zamanda yoktan yere heba edecek yahut başka türlü ellerinden uçup gidecek olan kadınların eline geçmesi yaygınlığı ölçüsünde büyük bir adaletsizliktir ve kadınların mirasçılık hakları sınırlanarak bunun önüne mutlaka geçilmelidir. Bana kalırsa ister dul olsun ister genç kız olsun kadınların, miras bırakanın erkek mirasçısı olmaması halinde, rehin yahu ipotekle güvence altına alınmış mülkiyet üzerinden hayat boyu kendilerine ödene-

18. Chez les Hottentots, tous les biens d'un pere descendent a l'ainedes fils. ou passent dans la meme famille au plus proche des males. Famais ils ne sont divises, jamais les femmes ne sont appelées a la succession. (Ch. 0. Leroy, Lettres philosophiques sur l'inteligence et la perfectibilite des animoux, avec guelques lettres sur l'homme. Nouvelle Edit., Paris, an X (1802), p. 298). Hotantolarda bir babanın sahip olduğu bütün mal varlığı en büyük oğluna ya da aynı aile içindeki en yakın erkek akrabalara geçer. Miras asla bölünmez ve kadınlar hiçbir surette mirastan pay alamazlar.

cek faiz gelirlerinin ötesinde, taşınmaz mülkiyetinin yahut sermayenin özü üzerinde hak sahibi olmalarına izin verilmemesi daha iyi bir düzenleme olur. Parayı kazanan kadınlar değil, erkeklerdir dolayısıyla kadınların ne ona kayıtsız şartsız sahip olmalarında, ne de onu idare edebilmelerinde meşru bir taraf yoktur. Kendilerine kelimenin gerçek anlamında servet, bir başka söyleyişle tahviller, hisse senetleri gibi menkul, konut-arazi gibi gayrı menkul sermaye değerleri miras olarak kaldığında, asla onu serbestçe tasarruf edebilme hakkı verilmemelidir. Her zaman bir koruyucuya, bir vasiye ihtiyaç duyarlar ve hangi koşullar altında olursa olsun asla kendi çocuklarının vasisi olmamalıdırlar.

Her ne kadar erkeklerinkinden daha büyük olduğu ispat edilemese de kadınların kendilerini beğenmişlikleri, içinde bütünüyle maddi bir hedef (özellikle maddi şeyler etrafında dönüp durma) eğiliminde olan büyük bir tehlike yahut kötülük barındırır. Burada üstünde ısrarla durmak istediğim kişisel güzellikleri, güzel ve gösterişli giysiler, incik boncuklar, tantana ve şatafat, kadınların büyüklenme vesilesidir. Kadınların, toplum içindeki payının bu kadar büyük olmasının sebebi budur. Böylesine savurgan ve ölçüsüz olma temayüllerinin arkasında da bu yatar ki, muhakeme kabiliyetleri ne kadar zayıf ise bu o kadar fazla olur. Bu gerçeğe binaen eski dünyadan bir yazar, kadınların bu

savurgan doğaları hakkında şöyle söyler: Gunae to synolon esti dapanaeron physei[19]

Ancak sıra erkeklere geldiğinde, onlar için büyüklenme çoğunlukla akıl, anlayış, öğrenim, bilgi, cesaret gibi kesinlikle maddi içeriği olmayan üstünlükler yönünde gelişir (ya da bu gibi meleke ve nitelikleri kendine konu edinir). Aristoteles, Politika'da Spartalıların kadınlarına çok fazla şey vererek, miras ve drohoma haklarını kabul ederek ve onlara büyük miktarda bağımsızlık ve özgürlük tanıyarak kendi üstün konumlarını kendi elleriyle tehlikeye soktuklarını izah eder ve bunun, Sparta'nın çöküşüne ne büyük katkıda bulunduğunu gösterir[20]. Daha sonraki yıllarda doğacak bütün sıkıntı ve sorunları, onun doğal sonucu olarak görmemiz gereken Birinci Devrim ile sonunda varacağı yere varmış olan saray ve hükümetin zaman içerisinde çürüyüp tefessüh etmesinden, Fransa'da XIII. Louis'nin zamanından beri sürekli olarak artış göstermiş olan kadınların etkisi sorumlu tutulamaz mı? Her halükarda kadın cinsinin, "hanımefendi"nin varlığı ile böylesine belirgin biçimde gün yüzüne çıkmış olan bu yanlış konumu bizim toplumsal durumumuzda en temel kusurdur ve onun tam kalbinde bulunan bu kusur, zararlı etkisini kaçınılmaz olarak dört bir tarafa yayacaktır.

---

19. "Kadınlar olmasaydı dünyadaki yaşamımızın başlangıcı tam bir çaresizlik ve aciziyet; ortası zevkten mahrumiyet ve sonunda asla teşelli olmazdı." anlamında bir cümle.

20. II Kitap, 9 Bölüm.

Kadının iç dünyasında büyük yer işgal eden itaat etme ve söz dinleme güdüsünün varlığı, mutlak bağımsızlık konumuna yerleştirilmiş olan her kadının hiç vakit kaybetmeden kendisini öyle veya böyle denetilip yönetileceği bir erkeğe bağlamasından anlaşılmalıdır. Bunun temel nedeni, onun bir efendiye olan büyük ihtiyacıdır. Eğer genç ise bu erkek; bir aşık, ihtiyar ise günah çıkarıcı bir rahiptir.

CİNSEL AŞKIN METAFİZİĞİ

Ihr Weisen, hoch und tief gelahrt,
Die ihr's ersinnt und wiBt,
Wie, wo und wann sich Alles paart?
Warum sich's liebt und küBt?
Ihr hohen Weisen, sagt mir's an!
Ergrübelt, was mir da,
Ergrübelt mir, wo, wie und wann,
Warum mir so geschah?

Bürger, Schön Suschen.

Şairlerin kaleme almış oldukları şiirlerinde, öncelikle cinsler arasındaki aşkı ve sevgiyi dile getirdiklerini hepimiz biliriz. Bu, genellikle ister trajik, ister komik, ister romantik ister klasik, ister Hint, isterse Avrupa edebiyatına ait olsun, her dramatik eserin temel fikridir. Özellikle Avrupa'da yüzyıllardır her medeni ülkede toprağın meyveleri kadar düzenli biçimde her yıl üretilmekte olan bir yığın roman ve öyküyü de buna dâhil edecek olursak bu hemen hemen aynı derecede hem lirik hem epik şiirin malzemesinin büyük bir bölümünü oluşturur. Bütün bu eserler, söz konusu tutkunun kesin olarak çok taraflı, kısa veya uzun betimlemelerinden başka bir şey değildir. Ayrıca Romeo and Juliet, La

Nouvelle Héloise ve Werther gibi aşkın en başarılı anlatıları ölümsüz bir üne kavuşmuştur.

Rochefoucauld, üzerine sürekli olarak konuştuğumuz, ama asla gözümüzle görmediğimiz bir şey olduğu için aşkın bir hayaletle karşılaştırılabileceğini söyler, Lichtenberg de Ueber die Macht der Liebe isimli denemesinde aşkın gerçekliğini ve doğallığını tartışır ve reddeder, fakat her ikisi de hatalıdır. Eğer iddia edildiği gibi insan doğasına yabancı ve aykırı olmuş ve başka bir deyişle hayali bir kuruntudan başka bir şey olmamış olsaydı, gelmiş geçmiş bütün şairler tarafından böylesine ateşli ve tutkulu bir şekilde anlatılmaz ya da insanlık tarafından hiç eksilmeyen bir ilgiyle kabul görmezdi. Nitekim sanatsal yönden güzel olan herhangi bir şey, asılsız ve hakikatsiz olamaz.

"Rien n'est beau que le vrai; le vrai seul est aimable.[21]"

Boileau.

Günlük yaşamınki olmasa bile tecrübe göstermektedir ki, kural olarak kuvvetli, ama yine de dizginlenebilir bir eğilim olarak başlayan şey, belli koşullar altında her şeyi gölgede bırakabilecek bir tutkuya dönüşebilir. O zaman bu inanılmaz bir güç ve sebatla her türlü mülahazayı göz ardı edebilir, her türlü engelin üstesinden gelebilir. Bu tutkuyu doyurmak için bir insan hiç tereddüt etmeksizin yaşamını tehlikeye atar; haddizatında aşkı mutlak manada reddedilirse pazarlığa pey olarak yaşamını sürmekten çekinmez.

21. Güzel olan yalnızca gerçektir. Sadece odur sevilmeye değer olan.

Werther ve Jacopo Ortislere sadece romanlarda rastlanmaz; Avrupa her yıl bunlara benzer en azından yarım düzine insan yaratmaktadır: Sed ignotis perierunt mortibus illi[22]: Çünkü bunların çektikleri (acı ve keder), kendisine resmi kayıtların yazarları ya da gazete muhabirlerinin dışında başka bir kalem ve kayıt bulamaz. Aslında İngiliz ve Fransız gazetelerinin polis muhabirlerinin okuyucuları benim söylediklerimi kesin bir şekilde doğrulayacaklardır.

Aşkın akıl hastanelerine düşürdüğü insan sayısı bunlardan daha az değildir. Maddi şartların birleşmeleri için uygun olmaması nedeniyle öyle veya böyle birlikte intihar eden sevgililerin dramına her yıl rastlanır. Tam yeri gelmişken, birbirlerinin sevgisinden emin olan ve en büyük mutluluğu bu aşkın yaşanmasında bulacaklarını uman böyle insanların nasıl olup da bu aşırı yollara sapmaktan geri durmadıklarını ve bu uğurda her türlü zulme ve eziyete katlanmak yerine tasavvur edebilecekleri diğer her türlü mutluluktan daha büyük olan bir mutluluğu, yaşamlarıyla birlikte feda etmeyi tercih ettiklerini bir türlü anlayamamam. Aşkın daha az şiddetli hallerini ve evrelerini, günlük hayatta hepimiz her gün görüyoruz ve eğer çok yaşlı değilsek hemen hepimiz yüreğimizde duyuyoruz.

Bu güne kadar aşk hakkında söylenmiş olanların, zihnimizde canlandırdıklarından sonra kimse onun gerçekliğinden ve arz ettiği önemden kuşku duyamaz. Dolayısıyla,

22. Kimsenin bilmediği ölümle ölüp gittiler

her zaman şairlere mevzuu olmuş olan bu konu üzerine bir filozofun bir kez daha neden yazdığına şaşırırız. Bence bunun yerine, insan yaşamında her zaman böylesine önemli bir yer tutan aşkın bu zamana kadar bütün filozoflar tarafından nadiren ele alınıp değerlendirildiğine ve hâlâ onlar için ele alınıp işlenilecek malzeme olarak durduğuna hayret etmek gerekir.

Platon, bu konuyla özellikle Symposion ve Phaidros'ta herkesten daha fazla uğraşmıştır. Ne var ki, onun bu konuda söyledikleri mitos, masal ve komedinin alanına girer ve büyük bölümü itibarıyla ancak Antik Yunanlıların genç erkeklere duydukları aşk için geçerlidir. Rousseau'nun Discours sur l'inégalité (s. 96, ed. Bip.) ileri sürdüğü birkaç düşünce ne doğru ne de tatmin edicidir. Kant'ın Ueber das Gefühl des Schönen und Erhabenen (s. 435, Rosenkranz ed.) adlı denemesinin üçüncü bölümünde yaptığı açıklamalar hayli yüzeysel kalmaktadır; söyledikleri onun bu konunun özünü anlamadığını, sorunun can alıcı noktasını yakalayamadığını göstermektedir. Ayrıca yer yer yanlıştır da. Son olarak Platner'in Anthropologysinde (1347 vd.), bu konuyu ele alış tarzı hemen herkes tarafından sıkıcı ve yüzeysel bulunacaktır.

Bir diğer taraftan okuyucuyu eğlendirmek için Spinoza'nın tanımlaması, son derece naif olması nedeniyle burada anılmaya değer: *"Amor est titillatio, concomitante idea cau-*

sae externae" (Eth. IV. önerme 44)[23] Dolayısıyla, kendilerinden yararlanacağım ya da yazdıklarına karşı çıkıp çürüteceğim seleflerim yok; bu konu kendisini bana nesnel olarak zorla kabul ettirdi ve kendiliğinden dünya hakkındaki fikir ve tasavvurumdan koparılamaz hale geldi. Ayrıca, hali hazırda bu tutkunun kıskacında (kölesi durumunda) olan ve canlı hissiyatlarını, ateşli duygularını en yüce suretlerle ifade etmeye çalışan kimselerden de en küçük bir takdir, tasvip beklemiyorum. Benim görüşüm, temeli itibarıyla metafizik hatta aşkın (transendental) olsa bile, onlara aşırı derecede fiziki, maddi görünecektir. Bu arada yeri gelmişken, bugün türkülerle şarkılarla yüceltip ülküleştirdikleri yaratığın, eğer on sekiz yıl önce doğmuş olsaydı, kendileri tarafından neredeyse tamamen göz ardı edileceğini bunların nazarı dikkatlerine sunalım.

Ancak, her ne kadar yüksek ve ulvi görünürse görünsün, her türlü aşkın kaynağı cinsel güdüdür. Aslında aşk dediğimiz şey sadece daha belirli, daha özelleşmiş ve belki de kelimenin dar anlamında, daha ferdileşmiş biçimiyle mutlak manada bu içgüdüdür. Eğer bunu aklımızdan çıkarmayıp bütün evreleri ve seviyeleri itibarıyla aşkın, sadece dramlarda ve romanlarda değil, aynı zamanda hayat sevgisinin hemen yanı başında kendisini bütün dürtülerin en güçlüsü ve en etkini olarak gösterdiği gerçek dünyada da oynadığı önemli rolü göz önünde tutmalıyız. Eğer bunu

23. Aşk bir dış etkinin tetiklemesiyle ortaya çıkan iç ürpermedir

yaparsak, eğer onun sürekli gençlerin kabiliyet ve düşüncelerinin yarısını işgal ettiğini ve neredeyse her insanî çabanın nihaî hedefi olduğunu, en önemli işlere aksi etki yaptığını, en ciddi uğraşıları saat başı yoklayıp rahatsız ettiğini; zaman zaman en büyük kafaları bile yoldan çıkarıp çılgına çevirdiğini, devlet adamlarının önemli işlerini ya da bilim insanlarının araştırmalarını sekteye uğratmaktan çekinmediğini, aşk mektuplarını ve saç lülelerini bakanların evrak çantalarına ve filozofların müsveddelerinin arasına bırakmayı becerdiğini, bir o kadar da en karmaşık ve uğursuz işleri tertipleyip düzenlemeyi, en değerli bağlılıkları çözmeyi, en güçlü bağları koparmayı bildiğini, yaşamın, sağlığın, servetin, makamın, mutluluğun zaman zaman onun uğruna feda edildiğini, başka zamanlarda kendi halinde olan, dürüst bir adamı kalleş, bu zamana kadar sadık olan birisini hain yaptığını ve topyekün amacı önüne çıkan her şeyi yıkmak, karıştırmak ve alt üst etmek olan hasım bir iblis olarak göründüğünü düşünecek olursak, evet eğer bütün bunlar düşünülecek olursa şu soruları soran birinin yeterli sebepleri olacaktır: "Bütün bu gürültü neyin nesi? Bunca koşturma, bunca yaygara, bunca hengâme, bunca tasa, keder, sefalet ne için? Her Hans'ın Grethe'sini bulmasından başka nedir ki bu? Neden böylesine önemsiz bir oyun, bu kadar önemli bir yer tutsun ve insanlığın yolunda giden yaşamında huzursuzluk ve keşmekeş oluşturusun?" Fakat tuttuğu yolu bırakmayan azimkâr araştırmacıya hakikatin ruhu yavaş yavaş açar cevabı:

Uğraşılan şey öyle önemsiz bir şey değildir; aşkın önemi ardında yılmadan yorulmadan sebat ederken gösterilen ciddiyet ve gayretle mutlak manada mütenasiptir. Her türlü aşk ilişkisi, ister trajik ister komik bir mahiyete sahip olsun, gerçekten insan yaşamındaki diğer bütün hedeflerden daha önemlidir ve peşinde koşulurken gösterilen esaslı ciddiyeti tamamen hak eder.

Doğrusunu söylemek gerekirse aşkın hedef olarak belirlediği şey gelecek neslin oluşturulmasından daha az bir şey değildir. Rolümüz bitip de dışarı çıktığımızda sahneye girecek olan dramatis personae'nın hem varlıkları hem de doğaları işte bu önemsiz aşk ilişkisi tarafından belirlenir. Gelecek insanların varlığı, existentia'sı genel olarak nasıl ki bizim cinsiyet içgüdümüz tarafından koşullanıyorsa, bu aynı insanların doğası, essentia'sı da bireyin tatmini için yaptığı seçimle, bir başka söyleyişle, aşk tarafından belirlenir ve böylelikle her bakımdan geri döndürülemez biçimde saptanır. Burada ele alınan konu sorunun anahtarıdır. Bunu tatbik ederek en geçici hoşlanmadan en ateşli tutkuya kadar aşkın çeşitli derecelerini tahlil edersek, onu daha eksiksiz biçimde anlarız. İşte o zaman bu farklılığın, seçimin bireyselleşme derecesinden kaynaklandığını görürüz.

Bir bütün olarak alındığında şimdiki neslin aşk ilişkilerinin tümü buna uygun olarak insanlık için *meditatio compositionis generationis futurae, e qua iterum pen dent inn umerae*

generationes'tir.[24] Aşk böylesine yüksek bir öneme sahip bir konudur, çünkü onun, diğer her konuda rastladığımız gibi, mevcut bireyin rahatıyla yahut ıstırabıyla hiçbir alakası yoktur; o gelecekte insan soyunun var oluşunu ve özel doğasını güvence altına almalıdır. İşte, bu sebepten ötürüdür ki bireyin iradesi daha yüksek bir boyutta türün iradesi olarak ortaya çıkar; aşk ilişkilerine dokunaklı ve ulvi anlamı veren ve yüksek coşkularını ve sıkıntılarını, yüzyıllardır şairlerin bıkıp usanmadan çeşitli biçim ve tarzlarda dile getirmeye çalıştıkları heyecanları yücelten de budur. Hiçbir konu yoktur ki aşkın uyandırdığı ilgiyi uyandırmış olsun, çünkü türün rahatının ve ıstırabının tasası onun üzerindedir ve sadece bireyin mutluluğunu ilgilendiren her şey ile onun bağıntısı cisimle yüzeyin ilişkisi kadardır ancak. İçinde aşk motifi bulunmayan bir dramı ilginç hale getirmek işte bunun için bu kadar güçtür, diğer taraftan bu konu, her ne kadar sürekli kullanılıyorsa da asla bitirilemez.

Belli bir birey üzerine yoğunlaşmaksızın, kendisini genel olarak bireyin bilincinde cinsiyet güdüsü olarak duyuran şey gayet açık bir biçimde, kendi başına, diğer somut fenomenlerden ayrı olarak, yaşama iradesidir. Diğer taraftan, belli bir bireye yönelmiş cinsiyet güdüsü olarak görünen şey, kendi başına muayyen biçimde belirlenmiş bir birey olarak yaşama iradesidir. Her ne kadar kendi başına öznel bir gereklilikten ibaret olsa da, bu durumda cinsiyet

24. İçinden gelecek nesillerin çıkacağı gelecek nesillerin oluşumu üzerine düşünme.

güdüsü yüzüne gayet zekice nesnel hayranlık maskesini geçirir ve böylelikle bilincimizi yanıltır. Doğa, amaçlarını gerçekleştirmek için bu tür hilelere ihtiyaç duyar. Aşık olan her insanın amacı, hayranlığı ne kadar nesnel, ne kadar yüce olarak görünürse görünsün, belli bir doğaya sahip bir varlığı dünyaya getirmektir. Bunun, bu şekilde gerçekleştiği gerekli olanın karşılıklı aşkla değil, sahiplenme, yani maddi fiziki zevk olmasıyla doğrulanır. Sahiplenme olmaksızın aşkının karşılık gördüğünü bilmek bir insan için teselli değildir. Aslında, kendisini böyle bir durumda bulması üzerine birçok insan canına kıymıştır. Diğer taraftan, diyelim ki bir insan aşk ateşiyle yanıp tutuşmaktadır, eğer o aşık aşkına karşılık göremiyorsa, o zaman sevdiğine sahip olmak onu avutur. Zoraki evlilikler ve baştan çıkarma vakaları, bunu teyit eder, çünkü aşkı karşılık görmeyen bir insan çoğu kez bir kadına, onun (o kadın kendini sevmiyorsa bile) beğenisini ve takdirini kazanabilmek için güzel ve çekici hediyeler sunmada yahut başka fedakârlıklarda bulunmada teselli bulur.

Bütün aşk serüveninin gerçek amacı, her ne kadar söz konusu kişiler bunun farkında olmasa da, belli bir varlığın dünyaya getirilebilmesidir ve bu neticenin elde edilmesinin yolu ve keyfiyeti ikinci planda kalan bir konudur. Bu konuda yüce duygulara, aşırı duyarlığa sahip olanlar, özellikle halen bu tutkunun kıskacında olanlar benim ileri sürdüğüm iddianın kaba gerçekçiliğini ne kadar çürütmeye yeltenirlerse yeltensinler bunun bir ehemmiyeti yoktur, yanlış

yoldadırlar. Zira gelecek neslin ferdiyetlerini belirli biçimde belirleme hedefi, taşkın duyguları ve sabun köpüğü kadar ömürsüz aşkınlığıyla diğerinden çok daha yüksek ve çok daha soylu bir hedef değil midir? Bütün dünyevi hedefler arasında bundan hem daha önemli hem daha büyük bir hedef var mıdır? Tutkulu aşkın koparılmaz bir parçası olan kökleri derinlerdeki hissiyatın ortaya çıkışındaki ciddiyet ve alanı içerisine giren nice ehemmiyetsiz şeylere atfettiği önem, sadece böyle bir hedefle anlaşılır hale gelir. Ancak bu hedefi gerçek bir hedef olarak gördüğümüz sürece sevdiğimiz hedefe erişmek için karşılaşılan güçlükler, katlanılan sonsuz acı ve kederler, konusuna uygun düşer görünür. Çünkü bütün bu mücadele ve sıkıntılar aracılığıyla kendisini hayata zorlayan, bütün ferdi belirlenimi içerisinde gelecek nesildir.

Aslında gelecek neslin kendisi, adına aşk dediğimiz cinsellik dürtüsünün tatmini için dikkatli, özenli, belirli ve keyfi gibi görünen seçimde zaten kıpırdanmaktadır. İki sevgilinin diğerine giderek artan muhabbeti gerçekte ileride ebeveynleri olacakları bu yeni varlığın yaşama iradesidir; arzu dolu bakışlarının buluşmasında yeni bir varlığın hayat kıvılcımı tutuşur, kendisini geleceğin iyi ve uyumlu bir şekilde teşekkül etmiş ferdiyeti olarak duyurur. Sevgililer, gerçek bir birleşme ve yeni bir varlığı vücuda getirme için yanıp tutuşurlar; yaşamlarının kalanını bu şekilde yaşamayı arzu ederler ve bu arzu her ikisinden tevarüs edilmiş niteliklerin, ama tek bir varlıkta toplanmış ve birleşmiş olarak

yok olmaktan kurtulacağı doğacak çocuklarında tahakkuk eder. Buna karşılık eğer bir erkek ve kadın karşılıklı, sürekli ve kararlı olarak birbirlerinden hoşlanmaz ise, bu onların dünyaya sadece kötü biçimde teşekkül etmiş, uyumsuz ve mutsuz bir varlık getirebileceklerine işaret eder. Bu yüzden Calderon'un[25] o korkunç Semiramis'i hem "havanın kızı" diye adlandırmasında, hem de onu hemen ardından "kocanın katledildiği ırza geçmenin kızı" diye takdim etmesinde çok derin bir anlam gizlidir.

Son olarak, farklı cinsiyetten iki bireyi birbirine böylesine güçlü bir şekilde çeken şey gerçekte yaşama iradesidir. Bu irade, kendisini bütün türde gösterir ve ebeveynleri olacakları varlıkta hedefleriyle örtüşen doğanın bir nesne olarak varlık göstereceğini önceden haber verir. Dünyaya gelen bu yeni varlık, babasının iradesini veya kişiliğini; anasının zekâsını ve her ikisinin beden yapısını tevarüs eder. Ne var ki, kural olarak bir kimse, hayvanlar için de geçerli olan döllenme yasasına yani melez canlılar yetiştirilirken ortaya çıkan kanuna göre, görünüm bakımından daha çok babasına ve endam bakımından daha çok anasına benzer. Bu yasanın temeli, ceninin büyüklük bakımından rahme uygun olmasına dayanır. Bir insanın tamamen istisnai ve sadece kendisi için özel olan karakterini ve öznel oluşunu açıkla-

25. Ünlü oyunu *La hija del aire*'de. Semiramis, Avrupa edebi-yatında bundan başka Voltaire'in Sémiramis adlı tragedyasına ve Rossini'nin (Voltaire'in bir oyunundan uyarlanmış) Sémi-ramide adlı operasına konu olmuştur.

yabilmek imkânsızdır ve iki insanın birbirine tutkulu aşkını açıklamak da aynı derecede imkânsızdır. Çünkü bu durum, karakter bakımından bir o kadar bireysel ve sıra dışıdır; aslında temel bakımından bunların her ikisi de bir ve aynıdır: Birincisi, ikincinin dolaylı olarak dile getirdiğini açıkça ortaya koyar.

Ebeveynlerin birbirlerini sevmeye başladıkları (İngilizcenin çok güzel anlattığı gibi *to fancy each other* (birbirlerini gözlerine kestirdikleri)) anı yeni bir varlığın kökeni ve onun yaşamının gerçek punctum salien'si[26] olarak düşünmeliyiz. Ve daha önce söylendiği gibi arzu dolu bakışlarının buluşmasıyla yeni bir varlığın ilk tohumu atılmış olur ki, aslında bütün tohumlar gibi genellikle ezilir. Bu yeni birey, belli bir ölçüde yeni bir (Platonik) ideadır. Şimdi nasıl ki bütün idealar büyük hararetle fenomen alanına girmek için mücadele ederler ve bunu yapmak için nedensellik kanununun hepsinin arasına dağıttığı maddeyi ateşle kavrarlarsa, bir insan ferdiyetinin bu belli ideasıdır da büyük bir istek ve coşkuyla fenomenler dünyasında kendisini gerçekleştirmek için çabalar. Geleceğin ebeveynlerinin birbirlerine olan tutkusu, muhakkak ki bu ateşli arzudan başka bir şey değildir. Aşkın sayısız dereceleri vardır ve iki aşırı hali Antik Yunanlıların söyledikleri şekliyle *Aphroditae pandaemos ve ourania* olarak açıklanabilir, ancak özleri bakımından yine de her yerde aynıdırlar.

26. Kaynak noktası.

Bir diğer yönden dereceye göre ne kadar bireyselleşmiş ise, bir başka deyişle sevilen kimse aşığının kendi bireyselliği tarafından belirlenmiş arzusunu ve ihtiyaçlarını tatmin etmek için ne kadar özel bir biçimde uygunsa, o kadar güçlü olacaktır. Araştırmamızı daha ileri götürürsek, burada söz konusu olan şeyi daha açık biçimde anlarız. Bu anlamda tutkulu ve ateşli her türlü hissiyat, esas itibarıyla hemen hiç vakit kaybetmeksizin sağlık, kuvvet ve güzellik, dolayısıyla gençlik üzerinde yoğunlaşır. Çünkü her şeyden önce irade, insan türünün özel karakterini her türlü bireyselliğin temeli olarak sergilemeyi arzu eder: Günlük kur yapma (Aphroditae pandaemos, sıradan aşk) daha ileri gidemez. Buna ileride tek tek ele alıp değerlendireceğimiz daha özel talepler eklenir ki herhangi bir doyurulma ihtimali varsa tutkunun şiddeti de artar. Bununla beraber yoğun, tutkulu aşk her iki ferdin birbirine uygunluğundan kaynaklanır. Dolayısıyla irade, başka bir deyişle bir terkip halinde olan babanın kişiliği ve ananın zekâsı, genel olarak yaşama iradesinin (ki kendisini bütün türde sergiler) arzu duyduğu bireyin bütün eksiklerini giderir. Bu arzu, onun büyüklüğüyle mütenasiptir ve ölümlü bir yüreğe sığmayacak kadar büyüktür; dürtüleri de benzer şekilde kişinin aklının sınırlarının ötesindedir. Büyük ve hakiki bir tutkunun ruhu böyle bir şeydir işte.

Demek oluyor ki, bu iki kişi daha sonra ele alacağımız değişik bakımlardan birbirlerine ne kadar kusursuz biçimde uygunsa, birbirlerine duydukları tutku da o kadar güçlü

olacaktır. Birbirine tıpatıp benzeyen iki kişi bulunmayacağından belli tür bir kadın belli türde bir erkeğe tam olarak denk düşer, bu denklikte doğacak çocuk her zaman ilk planda tutulur. Tutkulu gerçek aşk, birbirine tam olarak uygun düşen iki insanın karşılaşması kadar nadir rastlanır bir şeydir. Yeri gelmişken şunu da açıklayalım; hepimiz tutkulu gerçek bir aşkın mümkün olduğuna inandığımız (hepimiz bunu kendi iç dünyamızda olabilirlik sınırları içinde gördüğümüz) için şairlerin bunu eserlerinde neden dile getirdiklerini kolayca anlarız.

Tutkulu aşkın en temel özü, doğacak çocuğun ve onun doğasının kestirilmesine yöneldiğinden, eğer huy, karakter ve zihni yeterlik bakımından tam bir uygunluk varsa, farklı cinsiyetten iki genç, güzel ve yakışıklı insanın arasında, içine hiçbir surette cinsel aşkın karışmadığı safi dostluk gayet mümkündür. Aslında, bu iki insan arasında bu bakımdan birbirlerine karşı belli ölçülerde bir tiksinti de var olabilir. Bunun nedeni, dünyaya getirecekleri bir çocuğun fiziki ya da zihni bakımdan uyumsuz niteliklere sahip olma olasılığıdır. Kısacası, çocuğun yaşamı ve doğası, kendisini türde gösterdiği biçimiyle yaşama iradesinin amaçlarıyla uyum içinde olmayacaktır.

Bunun tam tersi bir durumda, yani iki kişi arasında mizaç, kişilik, düşünme tarzı ve zihni yeterlilik bakımından uygunluğun bulunmadığı, bilakis bunlardan ötürü birbirlerine karşı bir tiksintinin, hatta düşmanlığın bahis konusu olduğu durumda, bir aşkın doğması da pekâlâ mümkün-

dür. Böyle bir aşk, onları her şeye karşı körleştirir ve eğer bir evlilikle neticelenirse bu doğal olarak son derece mutsuz bir evlilik olur.

Şimdi, ele aldığımız bu konuyu daha ayrıntılı bir şekilde inceleyelim. Bencillik, genellikle her insanın kişiliğinde öylesine derinlere kök salmış bir niteliktir ki, bir kimseyi harekete geçirmek için her türlü kuşku ve tereddütten beri olarak ancak bencilce amaçlara güvenilebilir. Tabiî ki birey üzerinde türün geçici bireysellikten daha öncelikli, daha yakın, daha büyük bir talebi vardır, yine de birey, türün devamı ve geleceği için harekete geçerse, hatta bir tür bilinçli bir fedakârlıkta bulunursa konunun önemi kişinin kavrayış gücü için sonucuyla uygun olduğu ölçüde anlaşılabilir hale gelmez. Çünkü o, esas itibarıyla bireysel amaçları gözetmek için oluşmuştur.

Dolayısıyla doğa, amaçlarına ulaşmak için bireyin içerisine belli bir yanılsama, bir kuruntu yerleştirir, öyle ki gerçekte sadece türün yararına olduğu halde ona bunu (bu kuruntu sayesinde) sanki kendisi için faydalı imiş gibi gösterir. Böylelikle birey kendi emellerine hizmet ettiğini zannederken, aslında bu sonuncusuna kulluk eder. Bu süreç içerisinde o, önünde salınıp duran, hemen ardından kaybolu veren ve bir saik olarak gerçekliğin yerini alan safi bir *khimera* tarafından sürüklenir. Bu kuruntu, bu yanılsama bir içgüdüdür. Çoğu durumda içgüdü, türün algısı-sezgisi olarak kabul edilebilir ve türe hizmet eden ya da yararına olan ne ise onu iradeye sunar. Ancak bu irade, burada bireysel

hale geldiği için o şekilde aldatılmalıdır ki türün algısının kendisine sunduğu şeyi bireyin algısı ile görüp tanısın; bir başka ifadeyle, gerçekte sadece genel amaçları (burada genel sözcüğünü en dar anlamında kullanıyorum) takip ederken bireyi ilgilendiren amaçları takip ettiğini zannetsin.

İçgüdünün bu dış etkisi, en iyi hayvanlarda gözlenebilir ve onlarda en önemli rolü oynar. Ancak içsel olan her şey gibi onun da içsel sürecini sadece kendimizde bilebiliriz. Doğrudur, insanın daha doğar doğmaz anasının memesine yapıştığında herhangi bir içgüdüye sahip olmasının pek muhtemel görünmediği ya da olsa bile her halükarda ancak yeterli içgüdüye sahip olduğu düşüncesi. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse, insan oldukça belirgin, açık, ama karmaşık bir içgüdüye, yani cinsiyet dürtüsünün tatmini için bir başka bireyin hem böylesine girift ve ciddi, hem de böylesine keyfi seçimi- ne dönük bir içgüdüye sahiptir. Başka bireyin güzelliği ya da çirkinliğinin, bu tatminin kendisiyle yani bireyin acilen giderilmesi gereken arzusuna dayalı bir zevk meselesi olduğu kadarıyla, hangi türden olursa olsun hiçbir ilgisi yoktur. Ne var ki, gerek böylesine gayretli ve hararetli bir şekilde peşine düşülen bu tatmine, gerekse onun gerekli kıldığı özenli seçime dikkat kesilmenin, her ne kadar o böyle bir alakanın bulunduğunu sansa da, seçicinin kendisiyle ilgili hiçbir yanı yoktur. Onun gerçek hedefi, türün kusursuz örneğinin mümkün olduğu kadar saf ve mükemmel biçimde korunacağı dünyaya getirilecek çocuktur. Sözgelimi, insan biçiminin yozlaşmasının değişik evreleri

binlerce fiziksel kazanın ve ahlaki suçların neticesidir. Yine de insan biçiminin hakiki tipi bütün parçaları bakımından her zaman onarılır ve bu evrensel olarak cinsiyet güdüsünü yönlendiren ve onun tatmininin tiksindirici bir zorunluluğa dönüşmesini engelleyen güzellik duygusunun kılavuzluğunda gerçekleştirilir. Bundan dolayı herkes öncelikle en güzel olanı, başka bir deyişle türün karakterinin en saf manada dışa vurulduğu kimseleri kesinlikle tercih eder ve onu hararetle arzu eder. İkinci olarak, herkes bir başka kimsede kendisinin yoksun olduğu mükemmeliyetleri arzu eder ve kendisininkinin tersi olan kusurları güzellik olarak düşünür. Bu sebepten ötürüdür ki, örneklersek çelimsiz sıska erkekler iri kadınları tercih eder, sarışınlar esmerlerden hoşlanır. Güzel bir kadın gördüğünde bir erkeğin içine dolan ve onunla birleşmenin en büyük mutluluk olduğunu düşündüren aldatıcı coşkunluk, türün duyusundan başka bir şey değildir. Bu duyu, aynı olanın belirgin biçimde dışa aksetmiş özelliğini görüp onu bu bireyle sürdürmeyi arzu eder. Türün karakterini en iyi dile getiren özelliklerin korunması, tutacağı yolu bilen bu kararlı güzellik tercihine dayanır ve işte güzellik bunun için böyle bir güce sahiptir.

Bunun içinde barındırdığı düşünceleri ileride daha etraflı bir şekilde ifade edeceğiz. Bir erkeği güzel bir kadını seçmeye yönelten, gerçekte türde en iyi olanı hedefleyen içgüdüdür, her ne kadar erkeğin kendisi böyle yaparak sadece zevkini artırmanın arayışı içerisinde olduğunu düşünse de... Doğrusunu söylemek gerekirse biz burada, önümüz-

deki meselede olduğu gibi, aslında kişiyi her zaman türün mutluluğunu gözetmeye sevk eden her türlü içgüdünün gizli doğasının ibret verici bir çözümünü buluyoruz. Bir böceğin, belli bir çiçeği, meyveyi ya da bir et parçasını seçerken gösterdiği özen, tırtır sineğinin (ichneumonidae) yumurtalarını başka bir yere değil sadece oraya bırakabilmek için yabancı bir sineğin larvasını ararken takip ettiği yol ve onu korumak için ne zahmetten ne tehlikeden çekinmemesi aşikâr ki, bir erkeğin bireysel olarak kendisine uygun olan belirli bir doğaya sahip bir kadını seçerken gösterdiği dikkat ve ihtimama çok benzer. O da, onun için öylesine büyük bir gayret ve hararetle mücadele eder ki, amacına erişmek için çoğu kez bütün zekâsına rağmen, budalaca bir evlilikle servetine, şöhretine, itibarına ve yaşamına mal olan bir aşk serüveni ile hatta zina yahut tecavüz nevinden suç ve cürümler işlemek suretiyle bazen neredeyse hayattaki bütün mutluluğunu feda eder. Ve bütün bunlar, onun türe en etkin ve verimli bir şekilde hizmet edebilmesi için her yerde hüküm süren doğanın iradesiyle uyum içerisindedir, her ne kadar o, bu hizmeti gerçekleştirirken kendisi bu uğurda harcanıyorsa da.

İçgüdü, hemen her yerde bir amacın kavranılması ile birlikte çalışır görünür. Ancak yine de, böyle bir amaçtan kavrayıştan tamamen yoksundur. Doğa, amacı içgüdüyü eyleyen bireyin onu kavramaktan aciz ya da peşinden koşmaya gönülsüz olacağı yere yerleştirir. Bu sebepten ötürü, genellikle göze çarpan biçimde hayvanlara özellikle onların

en az gelişmişlerine ve en az zekâya sahip olanlarına verilmiştir. Fakat içgüdü sadece şimdi düşündüğümüz gibi bir durumda, aynı zamanda insana da verilmiştir. Ancak onu gerekli gayret ve çabayla takip etmeyecektir, bir başka söyleyişle kendi bireysel mutluluğu pahasına onun peşine düşmeyecektir. Dolayısıyla burada, bütün içgüdü durumlarında olduğu gibi, gerçeklik iradeyi etkilemek için bir kuruntu ve yanılsama biçimine bürünür. Bu, erkeği güzelliği ile cezbeden bir kadının kollarında başka herhangi birinde bulacağından daha büyük bir zevk bulacağına inanmaya sevk eden şehvet dolu bir yanılsama, aslında bir kuruntudur. Özellikle tek bir kişiye yönelmiş olarak, aslında erkeği, ona sahip olmanın kendisine en büyük mutluluğu sağlayacağına ikna eden kesin inanıştır. Bu yüzden o, kendi zevki için zahmet ve sıkıntılara katlanıp, fedakârlıklarda bulunduğunu zanneder. Gerçekteyse, bütün bunları sadece türün düzgün-değişmez özelliklerinin korunması için ancak bu ana babadan dünyaya gelebilecek özel bir kişinin yahut birey tipinin doğumu için yapar.

Burada içgüdünün karakteri ve dolayısıyla bir amacın kavranılmasıyla uyum içinde gibi görünen, yine de böyle bir kavrayıştan bütünüyle yoksun olan bir hareket o kadar kusursuz biçimde kendisini göstermektedir ki, bu kuruntu yahut yanılsamanın ardı sıra sürüklenen kimse çok kere, onu kendi başına yönlendiren asıl amaçtan yani üremeden tiksinir. Bu yüzden ona engel olmak isteyecektir. Nitekim neredeyse bütün gayrı meşru aşk ilişkilerinde durum bu

merkezdedir. Konumuzun yukarıda izah edilmiş karakteriyle uyum içerisinde olan her aşık, sonunda eriştiği hazzın ardından fevkalade büyük bir hayal kırıklığına uğrayacak ve böylesine büyük bir arzuyla istediği şeyin diğer bütün cinsi tatminlerden hiç de farklı bir tarafının olmadığına hayret edecektir. Böylelikle onun kendisinden yararlandığını anlamayacaktır. Bu arzunun diğer bütün arzular karşısındaki durumu, türün fert dolayısıyla sonsuzun sonlu karşısındaki durumu gibidir. Diğer taraftan, bu tatmin gerçekte sadece türün yararınadır ve türün iradesinin etkisi altında her türden fedakârlıkla hiç de kendi amacı olmayan bir amaca hizmet eden bireyin bilinç alanına dâhil değildir. İşte, bu büyük işin ardından tutkunun ateşinin sönmesiyle birlikte her aşığın bir aldatılmışlık duygusuna kapılmasının sebebi budur. Çünkü türün bir aldatma aracı olarak kullanılmış olan kuruntu yahut yanılsama, artık ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla, Platon gayet doğru bir şekilde şöyle der: *"Hedone hepanton alezonestaton (voluptas omnium maxime vanhloqua)"* Philebos, 319[27]

Ancak, bütün bunlar hayvanların içgüdülerini ve mekanik eğilimlerini bir şekilde kendince aydınlatır. Onlar da, hiç kuşkusuz kendi zevkleri için çalıştıklarını gösteren bir tür yanılsama ile sürüklenirler, hâlbuki böylesine canla başla ve büyük bir fedakârlıkla tür için çalışırlar. Kuş yuvasını yapar, böcek yumurtalarını bırakacağı uygun bir yer arar

27. Hiçbir şey şehvet duygusu kadar yanıltıcı değildir.

yahut kendisine yaramayan, ama çıkacak larvalar için yiyecek olarak yumurtaların yanına yerleştirilmesi gereken avı dahi bulup avlar; arı, eşek arısı ve karınca kendilerini ustalık isteyen yuva kurma işine ve fevkalade karmaşık bir trafiğe yollarından alıkonulmaz bir kararlılıkla kaptırırlar. Bunların hepsi, hiç kuşkusuz türe hizmeti bencilce bir amacın görüntüsü altında gizleyen bir yanılsama tarafından sevk ve idare edilirler.

Bu, belki de içgüdünün bütün biçimlerinin temelinde yatan iç yahut öznel sürecin bizim için anlaşılır hale gelmesinin olabilecek tek yoludur. Bununla beraber dış ya da nesnel süreç, içgüdü tarafından güçlü bir şekilde kontrol edilen hayvanlarda, sözgelimi böceklerde sinir düğümünün, yani öznel sinir sisteminin, nesnel ya da beyinle ilgili sinir sistemi üzerindeki baskınlığını gösterir. Buradan, onların nesnel ve gerçek kavrayıştan ziyade arzuyu uyaran ve sinir düğümü sisteminin beynin üzerindeki etkisiyle ortaya çıkan öznel tasavvurlarla hareket ettikleri sonucuna varılabilir. Bundan ötürü, onlar belli bir yanılsama ile hareket ederler ve her türlü içgüdü durumunda fizyolojik süreç böyle olmalıdır. Demek istediğimi daha iyi anlatabilmek için şimdi açıkladığım kadar güçlü olmasa da, insan türünde karşılaşılabilecek bir başka örneği, gebe kadınların kolay kolay giderilemeyen iştihasını anlatacağım. Bu, zaman zaman ceninin beslenmesinin, ona giden kanın özel ya da belli bir değişimini gerekli kılmasından kaynaklanır görünür. Buna bağlı olarak böyle bir değişimi meydana getiren besin

gebe kadına kendisini keskin bir arzunun objesi olarak hissettirir, böylelikle burada da bir yanılsama ortaya çıkar. Bundan dolayı, kadın erkekten fazla bir içgüdüye daha sahiptir; sinir sistemi de kadında daha fazla gelişmiştir.

Beynin, insandaki büyük üstünlüğü onun gelişmemiş hayvanlardan daha az içgüdülere sahip olmasını ve bu birkaç içgüdünün bile kolaylıkla yanlış yola saptırılabilmesini açıklar. Örneklersek, bir erkeği cinsiyet güdüsünün tatminine dönük olarak bir eşin seçiminde içgüdüsel biçimde yönlendiren güzellik duygusu, yozlaşıp eş cinselliğe yatkın hale gelince yanlış yola sapmış demektir. Benzer şekilde yumurtalarını içgüdüsel olarak çürümüş ete yerleştirmesi gereken et sineği (Musca vomitoria) onları çürüyen kokusuna aldandığı için Arum dracunculusun tomurcuğuna bırakır.

Kayıtsız koşulsuz bir üreme içgüdüsünün her türlü cinsel sevginin temeli olduğu, konunun daha yakından yapılacak bir çözümlemesiyle ve kendimizi kolay kolay geri tutamayacağımız bir çözümlemeyle doğrulanabilir. Öncelikle aşık olan bir erkek, doğası gereği hercai; buna karşılık bir kadın, vefakâr olmaya eğilimlidir. Bir erkeğin aşkı belli bir dönemden sonra, yani tatminine eriştikten sonra hissedilebilir derecede azalır; neredeyse başka her kadın onu sahip olduğu kadından daha fazla cezbeder, değişikliği arzular, hâlbuki bir kadının aşkı karşılık gördüğü andan itibaren artar. Bunun sebebi, doğanın türün korunmasını ve olabildiği kadar büyük bir çoğalmayı hedeflemesidir. Erkek, kolaylık-

la bir yılda yüzden fazla çocuk yapabilir, hâlbuki kadın, ne kadar fazla erkekle sevişirse sevişsin yılda (bir batında birden fazla çocuk dünyaya getirme durumunu saymazsak) ancak bir çocuk dünyaya getirebilir. Bu sebepten dolayı, bir erkek her zaman başka kadınları arzularken, bir kadın her zaman tek bir erkeğe bağlı kalır. Zira doğa onu içgüdüsel olarak ve farkında olmaksızın doğacak çocuğu bakıp koruyacak olan erkeğin bakımıyla meşgul olmaya zorlar. Bu nedenle evliliğe sadakat olgusu, erkek bakımından suni fakat bir kadın için doğaldır. Dolayısıyla, evlilikte sadakatsizlik erkek için doğal bir durumken, kadın için doğal değildir. Doğal olarak kadın bakımından zina, doğacak sonuçlarından ötürü hem nesnel olarak hem de kadının doğasına aykırı olması nedeniyle öznel olarak, erkek için olduğundan çok daha bağışlanmazdır.

Ne var içi, karşı cinsten aldığımız zevkin, ne kadar nesnel görünüyor olursa olsun, yine de kılık değiştirmiş içgüdüden, bir başka söyleyişle, kendine özgü özelliklerini korumak için mücadele eden türün duyusundan ibaret olduğunu yeteri kadar açığa kavuşturmak ve bunda mükemmelen ikna edici olabilmek için bu konuda bizi etkileyip yönlendiren düşünceleri daha yakından araştırmak ve felsefi bir eserde bu ayrıntıları açıklamak sizlere biraz tuhaf gelecekse de, bunların ayrıntılarına girmek zorunludur. Bu düşünceler aşağıdaki şekilde tasnif edilebilir: Doğrudan türün tipini ilgilendirenler, yani güzellik; diğer fiziksel nitelikler ile ilgili olanlar ve son olarak herkese göre değişen ve iki

kişiden birinin tek yanlı niteliklerinin ve sıra dışılıklarının karşısındakinin üstünlükleriyle zorunlu olarak düzeltilmesinden ya da bertaraf edilmesinden kaynaklananlar. Şimdi bu mülahazaları sırasıyla ve ayrı ayrı ele alalım. Seçimimizi ve eğilimimizi yönlendiren ilk değer yaştır. Genel olarak adet görmenin başlamasından adetin kesildiği döneme kadar olan çağı, yine de on sekiz ila yirmi sekiz yaşları arasındaki kadınları tercih ederiz. Bu yaş aralığının dışındaki hiçbir kadın bizim için çekici değildir. Yaşlı bir kadın yani artık adet görmeyen bir kadın bizde tiksinti uyandırır. Genç olup da güzel olmayan bir kadın, bizi hâlâ kendisine çekebilir. Nitekim gençlikten yoksun bir güzelliğin üzerimizde hiçbir etkisi yoktur. Açık ki, bizi burada yönlendiren farkında olmadığımız amaç genel olarak üremenin olabilirliğidir. Bu yüzden her bir insan teki, karşı cins için çekiciliğini, dölleme yahut gebe kalma için en uygun dönemden uzaklaştığı nispette kaybeder.

İkinci değer sağlıktır: Ağır bir hastalık, geçici bir zaman için bizi irkiltebilir, fakat müzmin bir hastalık, beden ya da akıl zayıflığı bizi uzaklaştıran bir etkendir, çünkü bunlar soya çekim yoluyla çocuklara geçebilecektir.

Üçüncü değer kemiklerin yapısıdır ki beden yapısı türün ayırt edici biçiminin temelidir. Yaşlılık ve hastalıktan sonra hiçbir şey bizi bozuk bir beden yapısı kadar tiksindirmez hatta en güzel çehre bile bu kusuru telafi edemez, aslında onun yanında, en çirkin çehre eğer iyi gelişmiş bir beden yapısına sahipse son derece beğeniyle tercih edilebi-

lir. Ayrıca kemik yapısının her türlü kusurlu gelişimine karşı oldukça hassas bir yapıya sahibiz. Örneklersek, gelişmemiş, kısa, bodur bir beden yapısı ve benzeri ya da sonradan geçirilmiş bir kaza sonucu olmayan bir topallık hemen dikkatimizi çeker. Buna karşılık belirgin biçimde güzel bir beden her kusuru telafi eder: Bizi kendimizden geçirir. Ve bir de küçük ayaklara atfedilen büyük önem! Bunun nedeni ayağın büyüklüğünün türün temel ayırt edici özelliklerinden biri olmasıdır. Zira hiçbir hayvan insanınki kadar küçük bir bilek ve ayak tarağı bileşimine sahip değildir; yürüyüşündeki dikliğin sebebi budur. Oysaki o ayakları üzerinde yürüyen bir hayvandır. İsa ben Sirak da: *"İnce vücutlu ve güzel ayaklı bir kadın gümüş oyukların içindeki altın sütunlar gibidir"* der. Dişler de önemlidir, çünkü beslenme için elzemdirler ve soya çekim yoluyla çocuklara aktarılırlar.

Dördüncü değer belli bir oranda tombulluktur, bir başka deyişle, bitkisel işlevin, esnekliğin fazlalığı da seçimimizde önemli bir yer tutar. Nitekim bu özellik cenine bol besin sağlanabileceğinin bir işaretidir. Bu yüzden aşırı sıskalık, çarpıcı biçimde bizi uzaklaştırır. Tam gelişmiş bir kadın göğsü, erkekler üzerinde fevkalade bir tesir icra eder; üremenin dişil işlevleriyle doğrudan bir ilişki içerisinde bulunduğundan yeni doğan çocuğun zengin biçimde beslenebileceğinin habercisidir. Beri taraftan, çok şişman kadınlar da tiksintimizi uyandırır ki bunun sebebi, rahmin dumura uğramış olduğuna ve kısırlığa işaret etmesidir. Bu, kafayla yani mantığımızla değil, tamamen içgüdüyle bilinir.

Seçimimizi etkileyen son değer güzel bir yüzdür. Burada da kemik parçaları her şeyden önce dikkate alınır. O kadar ki, neredeyse her şey güzel bir buruna bağlıdır; kısa basık bir burun her şeyi bozar. Burnun hafifçe yukarı yahut aşağı eğikliği çoğu kez birçok genç kızın hayat boyu mutluluğunu belirler ve bu da sebepsiz değildir, çünkü tehlikede olan türün tipidir. Küçük bir çene kemiği sayesinde küçük bir ağız, hayvanların ağızlarından farklı olarak insan çehresinin kendine özgü ayırt edici özelliği olduğu için çok önemlidir. Çekik, deyiş yerinde ise, kesilmiş bir çene özellikle iticidir, çünkü *mentum prominulum* özel olarak türümüze özgü ayırt edici bir özelliktir. Son olarak güzel gözlerin ve güzel bir alnın seçimimizde oynadığı role geliyoruz; bunlar anadan aktarılmış olan ruhi ve özellikle zihni niteliklere dayanır.

Diğer taraftan seçimlerinde farkında olmaksızın kadınları etkileyen nitelikler, doğal olarak bu kadar kesin bir şekilde belirlenemez. Bununla beraber, kadınların tercih ettikleri yaşın otuz ila otuz beş olduğunu söyleyebiliriz. Bu yaşlardaki erkeği, aslında insan güzelliğinin en yüksek formu olan delikanlılara tercih ederler. Bunun nedeni kadınları zevkin değil, bu belirli çağda üreme gücünün zirve noktasını görüp tanıyan içgüdünün yönlendirmesidir. Genellikle kadınlar güzelliğe, özellikle yüz güzelliğine pek fazla dikkat etmezler; çocuğa güzelliğini verme işini sadece kendi üzerlerine almış gibidirler. Onları en başta baştan çıkaran bir erkeğin gücü ve onunla at başı giden cesaretidir, çünkü

bunların her ikisi de güçlü çocukların dünyaya gelmesinin ve aynı zamanda onlar için güçlü bir koruyucunun habercisidir. Bir erkekteki her fiziksel kusuru, tipin ayırt edici özelliklerinden herhangi bir sapmayı bir kadın, çocuk söz konusu olduğunda, eğer kendisi bu bakımlardan kusursuz ise ya da zıt yönde bunları gölgeleyebilecek kadar mükemmel ise, ortadan kaldırabilir. Bunun tek istisnası özel olarak erkeklere özgü dolayısıyla bir annenin çocuğuna kesinlikle veremeyeceği niteliklerdir. Bunlar erkeklere özgü kemik yapısı, omuz genişliği, dar kalçalar, düzgün bacaklar, kas gücü, cesaret, sakal ve benzeri şeyleri içerir. İşte bu yüzden, bir kadın çoğu kez rastladığımız gibi çirkin bir erkeği sevebilir, oysaki kusurlarını kendisi gideremeyeceği veya telafi edemeyeceği için erkeksi olmayan bir erkeği asla sevmez. Cinsel sevginin temelini oluşturan değerlerin ikinci kümesi manevi niteliklere dayananlardır. Burada, bir kadının evrensel olarak bir erkeğin ruhunun yahut kişiliğinin sahip olduğu karakteristik özelliklerle etkilendiğini görürüz. Bunların her ikisi de babadan genlerle aktarılabilir. Kadınlar, irade sağlamlığı, kararlılık, cesaret ve belki de dürüstlük ve iyi kalplilikten büyülenirler. Buna karşılık zihni-fikri niteliklerin kadınlar üzerinde doğrudan yahut içgüdüsel bir gücü yoktur, bunun çok basit bir sebebi vardır; bunların babadan devralınan nitelikler olmaması. Erkekteki zekâ eksikliğinin kadınlara bir zararı dokunmaz; doğrusu fevkalade bir zihni üstünlük, hatta deha, anormallik olarak kadınlar üzerinde olumsuz bir etki bile doğurabilir. Bu sebepten ötürüdür ki, kadınların sık sık budala, çirkin ve kaba saba

bir erkeği iyi eğitilmiş, zihni nitelikleri yüksek, nazik bir erkeğe tercih ettiklerini görürüz. Aşırı derecede farklı mizaçlara sahip insanların sözgelimi kaba saba, güçlü kuvvetli ve dar kafalı bir erkekle, ziyadesiyle duyarlı, ince düşünceli, kültürlü, estetik beğeniye ve benzeri niteliklere sahip bir kadının ya da fevkalade bilgili, görgülü ve dahi bir erkek ile kuş beyinli bir kadının, çok kere aşk için evlenmelerinin sebebi işte budur:

"Sic visum Veneri; cul placet impares
Formas atque animos sub juga aenea
Saevo mittere cum joco."[28]

Bunun sebebi, kadınların zihinsel ve düşünce gücüyle ilgili değerlerle değil, bütünüyle başka bir şeyden yani içgüdüden etkilenmeleridir. Kadınlar için evlilikte aranan şey, zeki ve düşünceli bir insanla fikri bakımdan hoşça vakit geçirmek değil, çocukların dünyaya getirilmesidir. Zira evlilik bir kafa birlikteliği değil, gönül birlikteliğidir. Eğer bir kadın bir erkeğin zekâsına aşık olduğunu söylüyorsa, bu ya boş ve gülünç bir iddia ya da yozlaşmış bir abartı ve yalandır. Diğer yandan bir erkek cinsel sevgisinde kadının kişilik özelliklerinin etkisi altında kalmaz, bundan ötürüdür

28. "İşte böyle sürükler adamı Venüs;
Ruhu ve bedeni birbirine eşit olmayanları,
Götürür tunçtan boyunduruğa vurur
Ve sonra bir kenardan bakıp için için güler."
Horatius, Carmina 1, 33, 10.

ki, sözgelimi Shakespeare, Albrecht Dürer, Byron gibi nice Sokrates kendi Ksantippesi'ni bulmuştur. Fakat burada zihni niteliklerin etkisi altında kalırız, çünkü onlar anneden gen yoluyla aktarılmıştır. Yine de, onların etkileri kolayca, daha temel hususlarla ilgili ve bu yüzden daha doğrudan bir etkisi olan fiziki güzellik tarafından gölgelenir. Yeri gelmişken belirtelim ki bu ilk tesiri hissetmiş yahut tecrübe etmiş olan annelerin, kızlarına daha fazla tercih edilebilir hale gelebilmeleri için güzel sanatlar, yabancı diller ve benzeri şeyler öğretmelerinin sebebi budur. Bu suretle onlar suni araçlarla kafalarının içini doldurmayı umut ederler. Tıpkı bir zorunluluk haline geldiğini düşündüklerinde göğüs kafeslerini ve kalçalarını da böyle dolduruyorlarsa.

Burada şu anlaşılsın isteriz: Biz burada anlattıklarımızla sadece gerçek aşkın kendisinden doğduğu söylenen doğrudan ve içgüdüsel olan cazibeden söz ediyoruz. Akıllı ve eğitimli bir kadının, bir erkekteki kafa ve anlayış gücüne saygı duyması ve bir erkeğin, inceden inceye düşünüp taşındıktan sonra evleneceği kızın kişiliğini ölçüp tartması ve ona ilişkin bir değer vermesi bizim buradaki konumuzu ilgilendiren meseleler değildir. Bu tür şeyler evlilikte mantık evliliği de denen akla dayalı bir seçimi etkiler. Yani bizim burada kendimize konu edindiğimiz ve betimlemesini yaptığımız tutkulu aşka söz geçiremezler.

Buraya kadar sadece sonucu belirlenmiş değerlendirmeleri, yani cinsel sevgide rol oynayan ve herkes için geçerli olan değerlendirmeleri göz önünde bulundurdum. Şimdi

ise kusurlu olarak ortaya çıkmış türün, tipini düzeltmeyi ve ondan seçicinin kendi şahsında zaten taşıdığı herhangi bir sapmayı onarmayı dolayısıyla tipin saf ve eksiksiz biçimde yeniden ortaya konulmasına dönmeyi hedeflediği için her zaman rastlanmayan görece değerlendirmelere geliyorum. İşte bu nedenle, her bir insan kendisinde eksik ve noksan gördüğü şeyi sever. Bu göreli değerlendirmelere dayalı olarak yapılan yani kişinin yapısını göz önünde bulunduran seçim, sadece kesin değerlendirmelere dayalı olarak yapılan seçimden çok daha kesin, kararlı ve sınırlayıcıdır. Bu nedenle, gerçek tutkulu aşkın kökeni kural olarak bu göreli değerlendirmelerde yatar ve ancak aşkın sıradan evreleri ve önemsiz temayülleri kesin değerlendirmelerden kaynaklanır. Dolayısıyla her zaman büyük tutkuları ateşleme eğiliminde olanlar, güzelliklerinde hiçbir kusur bulunmayan kadınlar değildir. Gerçek bir tutkulu duygunun doğabilmesi için önce, belki en iyi şekilde kimyasal bir dönüşümle anlatılabilecek bir şeyin olması, yani bu iki kişinin öz niteliklerinin, tıpkı asit ve alkalinin nötr bir tuza dönüşmesi gibi, birbirini ortadan kaldırması icap eder. Bunun olabilmesi için aşağıdaki koşulların gerçekleşmesi zorunludur.

Öncelikle her cinsel istek tek yanlıdır. Bu tek yanlılık, bir kimsede bir başkasından daha belirgin biçimde dışa vurulur ve daha yüksek bir derecede var olur. Dolayısıyla bu tek yanlılık her bir kimsede karşı cinsten birisi tarafından, bir başkasının yapabileceğinden, daha iyi tamamlanabilir ve ortadan kaldırılabilir. Çünkü o kimse, dünyaya gelecek

yeni varlığın insanlık tipini tamamlamak için kendisininkine zıt bir tek yanlılığa ihtiyaç duymaktadır. Zira her zaman her şeyin kendisine doğru kendiliğinden eğilim içinde olduğu hedef bu yeni varlığın yapısıdır. Fizyologlar, erkeklik ve kadınlık için sayısız derecelerin geçerli olduğunu bilirler. Nitekim erkeklik tiksindirici olabilecek çift cinsel organlı bireylere kadar düşebilir, kadınlık da zarif androgenlere kadar yükselebilir. Her iki yandan da, iki cins arasında tam orta noktada bulunduğundan her ikisine de sokulamayacak ve bu yüzden türün devamı için uygun olmayan kimselerin bulunduğu tam erdişilik (der Hermaphroditismus[29]) noktasına ulaşılabilir.

Dolayısıyla burada sözünü ettiğimiz bu birbirini bertaraf etme yahut etkisiz hale getirme için erkeğin erkekliğinin belli bir derecesinin, kadının kadınlığının belli bir derecesine tam karşılık gelmesi ve onunla tam olarak örtüşmesi gerekir ki her birinin tek yanlılığı böylelikle tam olarak dengelenebilsin. Böylece, erkekliği baskın bir erkek, kadınlıkça en güçlü olan kadını arzu eder ve terside ve yine bundan dolayıdır. Herkes kendi cinsiyet derecesine tam karşılık gelen her kimse onu arar. Şimdi burada, iki kişi arasındaki bu gerekli ilişkinin hangi ölçüde var olduğu ya da ortaya çıktığı, bu iki kişi tarafından içgüdüsel olarak hissedilir ve diğer göreli değerlendirmelerle birlikte, aşkın yüksek derecelerinin temelinde bulunur. Bu yüzden aşıklar, birbirlerini nasıl

29. Her iki cinsiyet organının aynı insanda bulunması.

buldukları ve ruh uyumları hakkında duygulu ve dokunaklı biçimde konuşurlarken aslında sohbetin can alıcı noktası büyük ölçüde dünyaya getirilecek varlık ve onun kusursuzluğuyla ilgili uyumdur. Bu uyum çoğu kez evlilikten kısa bir süre sonra şiddetli bir uyumsuzluk haline geliveren ruhlarının uyumundan çok daha önemlidir. Burada işin içine, her bir kimsenin başkası aracılığıyla, kendi zayıflığını, kusurlarını ve tür tipinden sapmalarını, dünyaya gelecek çocukta varlıklarını sürdürmemeleri ya da gelişip mutlak anormalliklere dönüşmemeleri için ortadan kaldırmaya çalışmasına bağlı olan diğer göreli değerlendirmeler dâhil olmaktadır. Bir erkek kas gücü bakımından ne kadar zayıfsa, o ölçüde güçlü kuvvetli bir kadını arzulayacaktır. Ve aynı şey kadınlar için de geçerlidir. Fakat kas gücü zayıflığı kadınlar için doğal ve alışılmış bir şey olduğundan kadınlar, kural olarak güçlü kuvvetli erkekleri tercih edeceklerdir. Bundan başka boy pos da, tarafların seçiminde önemli rol oynayan değerlendirmedir. Ufak tefek erkeklerin, iri yarı kadınlara karşı kararlı bir eğilimi vardır ve tersi. Aslında ufak tefek bir erkekteki iri yarı kadınlara karşı olan bu eğilim, eğer kendisi iri yarı bir babadan gelmiş ve ancak annesinin tesiriyle ufak tefek kalmışsa çok daha tutkulu olacaktır; çünkü o, babasından büyük bir gövdeyi kanla besleyebilecek damar sistemini ve enerjisini genetik olarak almıştır. Buna karşılık eğer onun hem babası hem de büyük babası ufak tefekse bu eğilimi kendisini daha az hissettirecektir. İri yarı bir kadın ile iri yarı bir erkeğin yıldızının barışmamasının temelinde doğan çok iri bir insan soyundan uzak

durma arzusu yatar, çünkü iri yarı annelerin çocukları, annelerinin kendilerine geçirebileceği kuvvet ile uzun süre yaşayamayacak kadar zayıf olacaklardır. Ne var ki eğer böyle bir kadın, belki de toplum içerisinde daha saygın bir konuma sahip olmak için iri yarı bir koca seçerse, büyük bir ihtimalle çocukları ömür boyu bu kadının yapmış olduğu bu aptallığının cezasını çekecektir.

Yine aynı şekilde ten rengi ile ilgili değerlendirmeler de seçimde çok belirleyici bir yer tutar. Sarışınlar, kara yağız ya da esmer kimselerden hoşlanır; fakat bu sonuncular evvelkileri nadiren tercih ederler. Bunun sebebi şudur: Sarı saç ve mavi göz, tür tipinden bir sapmadır ve tıpkı beyaz fare veya kır at gibi neredeyse bir anormallik oluşturur. Bunlar, Avrupa kıtası dışında dünyanın herhangi bir parçasının, hatta kutup bölgelerinin bile doğal sakinleri değillerdir ve muhtemelen İskandinav kökenlidirler. Sırası gelmişken beyaz derinin, insan yapısı için doğal olmadığını, doğal olarak insanın tıpkı Hindu atalarımız gibi ya kara ya da esmer bir deriye sahip olduğunu dolayısıyla beyaz insanın köken itibarıyla hiçbir surette doğanın döl yatağından çıkmadığını, gerçekte çok söz edilse de beyaz insan diye bir şey olmadığını ve her beyaz insanın solmuş veya beyazlamış bir deriye sahip olduğunu ifade etmeliyim. İnsan, kışın sıcak bir yer arayışı içinde ancak egzotik bir bitki gibi yaşayabildiği yabancı bir dünyaya sürülünce geçen binlerce yıl içerisinde beyazlaşmıştır. Bundan ancak dört yüzyıl önce yurtlarını terk etmiş olan Hint yerlileri olan Avrupa çinge-

neleri, Hindu ten renginden bizimkine nasıl geçildiğini göstermektedir. Bundan dolayı, doğa cinsel aşk aracılığıyla siyah saç ve kahverengi gözlere dönmeye çalışmaktadır. Çünkü türün ilk ve asıl tipi bunlardır. Her ne kadar Hinduların kara derisini bizim için itici ya da uzaklaştırıcı hale getirecek kadar olmasa da, beyaz ten rengi ikinci doğa haline gelmiştir.

Son olarak herkes, vücudunun belli kısımlarındaki kusurlarını ve aksaklıklarını düzeltmenin yolunu bulmaya çalışır ve kusur ne kadar belirgin ise onu düzeltme yolundaki istek de o kadar büyüktür. Küt ve ucu kalkık burunlu kimseler, bu yüzden gaga burunlu ya da papağan çehreli kimselerden böylesine tarif edilmez biçimde hoşlanırlar, aynı şey vücudun diğer bütün kısımları için de geçerlidir. Aşırı derecede uzun ve ince bir beden yapısına sahip kimseler, bodur denecek kadar kısa kimselerin bedenlerinde güzellik bulma eğilimini gösterirler. Huy ve karakterle ilgili değerlendirmeler de, bu konuda insanların seçimlerinde benzer bir rol oynarlar. Herkes, kendisinin tersi olan özelliklere sahip insanı tercih eder. Ancak istenmeyen karakteristik özellikler ne kadar belirginse, bunun tersini isteme o ölçüde fazla olur.

Bir yönden kendisi gayet mükemmel olan kimse, bu bakımdan kusurlu olanın peşine düşmez. Ama onunla başka bir kimseden daha kolay bağdaşabilir, çünkü kendisi, doğacak çocuğu bu bakımdan kusurlu olmaktan koruyacaktır. Örneklersek beyaz tenli bir kimse, sarı derililerden nefret

etmez, ama buna karşılık sarımtırak bir ten rengine sahip kimse göz kamaştıracak kadar beyaz derili bir kimsede tanrısal bir güzellik bulur. Bir erkeğin, belirgin biçimde çirkin olan bir kadına aşık olması az rastlanır bir durumdur, fakat aşık olursa bunun sebebi aralarında mevcut cinsiyet derecesi bakımından tam bir uyumun gerçekleşmesi ve kadındaki bütün anormalliklerin, kendisinin tam zıttı bir başka söyleyişle kendisininkileri düzeltici unsurları taşımasıdır. Bu gibi durumlarda aşk, yüksek bir dereceye erişme eğilimindedir.

Kadının her bir beden uzvunu düşünüp değerlendirirken erkek olarak gösterdiğimiz esaslı ciddiyet ve kadının da kendi hesabına bizi değerlendirirken aynını göstermesi; hoşumuza gitmeye başlayan bir kadını kılı kırk yaran bir gözle yoklamamız, seçimimizde gösterdiğimiz kararsızlık ve huysuzluk, güveyin gelini seyrederken yaptığı gergin dikkati, herhangi bir bakımdan yanılmamak için gösterdiği özen, temel özelliklerdeki her aşırılık yahut eksikliğe atfettiği büyük önem, bütün bunlar gözetilen amacın önemine tamamen uyum içerisindedir. Çünkü dünyaya getirilecek çocuk, bütün yaşamı boyunca benzer özellikleri taşıyacaktır. Örneklersek, bir kadında hafif bir belkemiği eğriliği varsa doğacak çocuğa bunun bir kamburluk olarak geçmesi olasıdır. Bu her bakımdan böyledir. Doğal olarak biz bütün bunların farkında olamayız. Tam tersine herkes bu dikkatli ve özenli seçimi, kendi zevki için yaptığını zanneder. (Oysa bu hiçte öyle değildir) Bilakis o kendi beden yapısının ge-

rektirdikleri doğrultusunda (bundan dolayı kendi şahsıyla uyum içinde olduğunu doğru olarak kabul etmemiz gerekir), bu seçimi kesinlikle türün çıkarı için yapar ve gözetilen asıl amaç mümkün olduğu ölçüde türün tipini muhafaza etmektir.

Birey, burada farkında olmadan daha yüksek bir şeyin yani türün çıkarına göre hareket eder. Bireyin başka türlü hiç önemsemeyeceği şeylere böylesine önem vermesinin sebebi işte budur. Farklı cinsten iki genç insanın ilk kez karşılaştıklarında, birbirlerini farkında olmaksızın ciddi ve eleştirel biçimde bakıp süzmelerinde, birbirlerine yönelttikleri araştırıcı ve nüfuz edici (derinlere işleyici) nazarlarda ve sahip oldukları çeşitli özelliklerin maruz kaldığı dikkatli yoklamalarda ilginç ve özel bir şey vardır. Bu araştırma ve çözümlemenin temsil ettiği şey, bu iki kişi ve onların özelliklerinin harmanlanması sayesinde mümkün olacak yeni varlığı, türün koruyucu ruhunun düşünmesinden *(Meditation des Genius der Gattung)* başka bir şey değildir. Onların zevklerinin ve birbirlerini arzulamalarının büyüklüğü, söz konusu edilen bu düşünme tarafından belirlenir (ya da bu düşünmenin sonucuna bağlıdır). Bu arzulayış ne kadar yoğun olursa olsun, daha önce gözden kaçmış olan bir şey bu süreç içerisinde gün yüzüne çıkarsa pekâlâ birdenbire kaybolabilir. Demek oluyor ki, türün dehası yahut koruyucu ruhu, üreme kabiliyetine sahip olan herkeste gelecek insan soyunu düşünmektedir. Bu insan soyunun doğası Eros'un uğraştığı büyük iştir, o hep faaliyet halindedir, aklı her za-

man meşguldür, her zaman gelecekle ilgili düşünüp durur. Türü ve gelecek bütün nesilleri ilgilendiren bu büyük işin önemiyle kıyaslandığında, bu büyük tablo içerisindeki genel gelip geçicilikleriyle tek tek kişilerin (gönül) işlerinin pek bir ehemmiyeti yoktur. Bu yüzdendir ki, Eros her zaman bunları hiç aldırmaksızın feda etmeye hazırdır. Onun bu gelip geçici işler karşısındaki durumu ölümsüz bir varlığın bir ölümlü, onun göz önünde bulundurdukları karşısındaki kişilerin önemli olarak gördükleri şeyler ise, sonsuzun sonlu karşısındaki durumu gibidir. Sadece kişinin mutluluğunu yahut mutsuzluğunu ilgilendirenlerden daha yüksek işleri sevk ve idare ettiğinin farkında olan Eros, bunları yüksek bir kayıtsızlıkla savaşın keşmekeşinin, iş yaşamının hengâmesinin ortasında ya da bir veba salgının insanları kırıp geçirmesi esnasında yürütür, hatta gerekirse bunları manastırların inziva hanelerine kadar takip eder.

Aşkın şiddetinin bireyselleşme ile birlikte arttığı anlaşılmış olmalıdır. Ancak, iki kişi fiziksel olarak öyle bir yapıya sahip olabilir ki, türün mümkün en iyi tipini aslına uygun olarak ortaya çıkarmak bakımından birinin diğeri için en özel ve mükemmel tamamlayıcı olduğunu ve bu yüzden birbirlerini başka hiç kimse için duyumsamayacakları ölçüde arzu edeceklerini göstermiştik. Böyle bir durumda, tutkulu bir aşk doğar ve bireysel bir hedefe ve sadece ona yönelmiş olduğu için başka bir deyişle türün özel hizmetinde ortaya çıktığı için derhal daha soylu ve daha yüce bir görünüm kazanır. Diğer yandan, tek başına değer-

lendirildiğinde yalın cinsel içgüdü iğrenç ve adi bir şeydir: Bireyselleşmediği için önüne çıkan herkese yönelmiştir. Türü, niteliği pek dikkate almadan sadece safi bir nicelik bağlamında korumaya çalışır. Tek bir kişi üzerinde yoğunlaşmış yani bireyselleşmiş şiddetli bir aşk tutkusu öylesine yüksek bir noktaya erişebilir ki, tatmin edilmedikçe bu dünyanın bütün güzel şeyleri, hatta yaşamın kendisi bile tadını ve önemini kaybeder. Bu durumda aşkın şiddet ve harareti, başka hiçbir şeyinkine benzemeyen bir arzu haline gelir; dolayısıyla her türlü fedakârlıkta bulunacak ve eğer tatmini hiçbir türlü mümkün görünmez ise, çılgınlığa hatta intihara bile götürebilecektir. Böylesine tutkulu bir aşkın kökeninde, bu bilincinde olunmayan mülahazaların yanı sıra önümüze böylesine doğrudan çıkmayan ya da gözümüze ilişmeyen başkaları da olacaktır. Bundan dolayı, burada sadece bir beden yapısı uygunluğu değil, aynı zamanda babanın iradesi ile ananın zekâsı arasında özel bir örtüşmenin bulunduğunu kabul etmemiz gerekir. İrade ile zekânın örtüşmesi, uygunluk neticesindedir ki sadece onlar tarafından son derece belirli bir varlık, "kendinde-şeyin" ("Ding an sich") doğasında yer aldığı için bizce bilinmeyen sebeplerden ötürü, varlığını türün koruyucu ruhunun göz önünde bulundurduğu bir varlık olarak dünyaya getirmiş olur.

Başka bir şekilde ve daha açık söylemek gerekirse, yaşama iradesi kendisini, kesin bir şekilde belirlenmiş ve ancak bu belirli baba ile bu belirli ana tarafından dünyaya getirilebilecek olan bir varlıkta nesnelleştirmek istemektedir.

İradenin bu metafizik arzusu, varlıklar dairesi içerisinde bu ateşli arzuyla kıskıvrak yakalanmış olan gelecekte ebeveyn olacakların yüreklerinin dışında başka bir faaliyet alanına sahip değildir. Şimdi onlar, hali hazırda bütünüyle metafizik bir amaca sahip olan, bir başka söyleyişle, gerçekte mevcut olan şeylerin alanı dışında kalan şeyi kendileri için arzu ettiklerini zannetmektedirler. Diğer bir ifadeyle, burada ilk kez mümkün hale gelen, doğacak canlının varlık alanına girme noktasındaki ateşli arzusudur. Bu arzu, her varlığın temel ve asli kaynağında vuku bulur. Kendisini fenomenler dünyasında geleceğin ebeveynlerinin birbirlerine duydukları şiddetli sevgi olarak dışa vurur. Kendi dışındaki her şeyi pek az dikkate alır. Aslında aşk, başka bir benzeri olmayan bir yanılsamadır. Aşk, insanın dünyada sahip olduğu her şeyi gerçekte kendisini başka herhangi birisinden daha fazla tatmin etmeyecek bir kadını elde etmek uğruna feda etmesine neden olur. Burada asıl göz önünde bulundurulanın, bu sahip olma olduğu, tıpkı diğerleri gibi bu yüce duygunun da peşinde olduğu şeyi elde etmesiyle (muradına ermesiyle) birlikte elde etmiş olanların büyük şaşkınlığı karşısında kaybolmasından anlaşılır. Sahip olma duygusu, ayrıca kadının kısır çıkması nedeniyle (Hufeland'a göre, bu vücut yapısındaki on dokuz kusurun sonucu olabilir) metafizik amaç gerçekleşmediğinde de kaybolur gider. Nasıl ki, günlük hayatta içinde aynı metafizik hayat ilkesinin var olmak için çabaladığı milyonlarca tohum ayaklar altında ezilerek ziyan olup gidiyorsa; bu noktada yaşama iradesinin hizmetinde bir zaman, mekân ve madde

sınırsızlığının, dolayısıyla bitmez tükenmez bir fırsat ve imkân bolluğunun olmasından başka bir teselli yoktur.

Burada açıklanan görüş, kendisi tarafından bağımsız bir şekilde ele alınmamış ve benim izlediğim düşünce yolu kendisine bütünüyle yabancı kalmış da olsa, öyle görünüyor ki Theophrastus Faracelsus'un düşüncesinde, çok yüzeysel olmakla beraber, geçmiş olmalı. O, farklı bir çerçeve içerisinde ve her zamanki dağınık üslubuyla aşağıdaki ilginç sözleri söyler: *"Hi sunt, quos Deus copulavit, ut eam, quae fuit Uriae et David; quamvis ex diametro (sic enim sibi humana mens persuadebat) cum justo et legitimo matrimonio pugnaret hoc ... sed propter Salomonem, qui alliunde nasci non potuit, nisi ex Bathseba, conjuncto David semine, quamvis meretrice, conjunxit eos Deus (De vita longa i. 5)."*

Bütün çağların şairlerinin, sayısız tarz ve biçimlerde dile getirdikleri ve tüketemedikleri gibi hakkını da veremedikleri bu aşk arzusu, *himeros;* bu arzu ki bize belli bir kadını elde etmemizin sonsuz mutluluk, kaybedilmesinin tarifsiz bir acı ve mutsuzluk getireceğini düşündürtür. Bu arzu ve bu acı, malzemesini gelip geçici bir insanın gereksinimlerinde bulamaz, bunlar tür ruhunun çırpınışlarıdır; o burada ister elde edilişin ister kaybedilişin, başka hiçbir şeyle ikame edilemeyecek amaçlarına ulaşmak için bir araç görmekte ve bunun için böylesine derinden inleyip çırpınmaktadır. Sadece türün sınırsız bir ömrü vardır ve bu nedenle sınırsız arzulara, sınırsız tatmine ve sınırsız acıya sahip olabilir. Fakat bunlar, burada ölümlü insanoğlunun dar yüreğine hap-

sedilmiştir. O halde, böyle bir yürek patlayacak gibi olursa ve içine dolan sınırsız neşeyi ya da sonsuz kederi dile getirmek için uygun bir ifade bulamayacak olursa şaşmamak gerekir. Demek oluyor ki, nitelikli aşk şiirlerinin malzemesini sağlayan kaynak budur dolayısıyla o, dünyevi olan her şeyi geride bırakıp yüksek anlamlara ulaşır. Bu Petrarca'nın konusu, St. Freux, Werther ve Jacopo Ortislerin kaynağıdır; çünkü bu olmadan onların hiçbiri ne anlaşılabilir, ne de açıklanabilir. Sevilen kimseye duyulan bu sınırsız duygu seli ve hayranlık, hangi türden olursa olsun ondaki manevi kusursuzluklara ya da genel anlamda gerçek nitelik ve üstünlüklere dayandırılamaz. Çünkü seven kimse, Petrarca'nın durumunda olduğu gibi, çoğu kez sevdiğini yeterince kadar tanıyamaz.

Sevilen kimsenin kendi amaçları için sahip olduğu değeri sadece türün ruhu bir bakışta anlayabilir. Ve büyük tutkular da genellikle ilk bakışta doğar:

"Who ever lov'd, that lov'd not at first sight."[30]

Shakespeare, As You Like İt, III. 5.

Bu bakımdan Mateo Aleman'ın iki yüz elli yıldan beri bilinen Guzmann de Alfarache isimli romanındaki şu bölüm yeterince ilgi çekicidir: *"No es necessario para que uno arne, que pase distancia de tiempo, que siga discurso, in haga eleccion, sino que con aquella primera y sola vista, concurran juntamente cierta correspondencia o consonancia, o lo que ac sole-*

30. Kimi sevsem ilk bakışta benim sevdiğim değil.

mos vulgarmente decir, una confrontacion de sangre, que por particular influxo suelen mover las estrellas." (İnsanın birine aşık olması için uzunca bir zamanın geçmesi, derin derin düşünüp bir seçim yapması gerekli değildir, her iki tarafta da daha ilk bakışta belli bir yakınlık ve uyuşmanın hissedilmesi ya da günlük dilde kanın kaynaması denilen ve genellikle yıldızların özel bir tesirinin rolü olan şeyin gerçekleşmesi yeterlidir).[31] Bundan dolayı ortaya çıkan bir rakiple veya vuku bulan bir ölümle sevilen kimsenin kaybı, tutkulu bir aşkla seven bir aşık için bütün diğerlerini gölgede bırakan en büyük keder ve acıdır. Bu, onu bir kişi olarak etkilemeyip, *essentia aeternası* içinde yani burada özel iradesine ve hizmetine çağrıldığı türün yaşamı içinde, üzerine hücum ettiğinden böylesine üstün ve sınırsız bir doğaya sahiptir. Kıskançlık, bu yüzden bu kadar acı ve azap vericidir ve bu nedenle sevilen kimseyi bir başkasına bırakmak zorunda kalmak fedakârlıkların en büyüğüdür.

Bir kahraman, nasıl ve hangi türden olursa olsun duygularını belli ederek zayıflığını göstermekten utanç duyar. Bunun tek istisnası aşkı için duygularını belli ederek ağlayıp sızlamasıdır, çünkü burada sızlanıp yakaran o değil türün kendisidir. Calderon'un Büyük Zenobla isimli tiyatro eserinin birinci perdesinde Zenobia ile Decius arasındaki bir sahnede, Decius şöyle demektedir:

"Cielos, luego tu me quieres?

31. III. Kitap II. Bölüm, c. 5 (a.g.e.)

Perdiera cien mil victorias,
Volvirame..."[32]

Bu durumda, bu zamana kadar diğer her türlü değerlendirmelerden daha ağır basmış olan şeref ve haysiyet düşüncesi, cinsel sevgi yani türün çıkarı oyuna dâhil olur olmaz ve kendisi için açık ve tartışılmaz biçimde yararlı olacak bir şeyi fark eder etmez sahnenin dışına sürülür. Türün çıkarı, ne kadar önemli olursa olsun tek başına bireyinkiyle karşılaştırılınca, sınırsız derecede daha önemli olduğu görülür. Şeref, vazife, sadakat gibi yüce duygular, ölüm tehlikesi de dâhil, diğer bütün yoldan çıkarmalara karşı koyduktan sonra onun karşısında dayanamayıp yenik düşerler. Benzer şekilde özel hayatta da dürüstlük ve titizliğe, bu noktada başka hiçbir konuda olmadığı kadar seyrek rastlandığına tanık oluyoruz. Başka türlü doğruluk ve dürüstlükten şaşmayan insanlar bile, burada zaman zaman vicdanı kolayca bir kenara itiverirler ve tutkulu aşk, yani türün çıkarı onları ele geçirdiğinde hiç çekinmeden büyük ihtirasla zina suçunu işleyiverirler. Hatta öyle görünür ki, sanki tek tek bireylerin çıkarlarının bahşedebileceğinden daha büyük bir hak ve yetkiyle hareket ettiklerinin bilincinde olduklarına inanmış gibilerdir, çünkü burada türün çıkarına uygun olarak hareket ediyorlardır. Bu anlamıyla Chamfort'un şu sözleri dikkate değerdir: "Quand un homme et

32. Tanrım, demek beni seviyorsun
Bunun uğruna binlerce zaferi feda edeceğim.
Döneceğim...

une femme ont l'un pour l'autre une passion vio-lente, il me semble toujours que quelque soient les obstacles qui les séparent, un mari, des parens, etc.; les deux amans sont l'un a l'autre, de par la Nature, qu'ils s'appartiennent de droit devin, malgré les lois et les conventions huma-ines."[33]

Bu sözler karşısında her kim öfkelenip kızmaya kalkışırsa kendisine, Kurtarıcının İncil'de zina nedeniyle infaz edilmek üzere olan kadına, aynı zamanda orada bulunan hiç kimsenin böyle bir suçtan masum olmadığını kabul etmekle gösterdiği yakınlık hatta düşkünlük hatırlatılmalıdır. Bu bakımdan Decameron'un büyük bölümü, türün koruyucu ruhunu ayakları altına aldığı tek tek kişilerin hak ve çıkarlarını sadece alaya alması ve aşağılaması olarak görünür. Toplum içerisinde insanların işgal ettikleri mevkiler ve benzeri türden bütün koşullar, tüm değer yargıları, gözleri birbirinden başkasını görmeyen aşıkların birleşmelerinin önüne engel olacak olursa türün ruhu tarafından aynı şekilde hiç hesaba katılmaksızın bir kenara itilir ve bir 'hiç' muamelesi görürler: Türün ruhu, sayısız kuşakları ilgilendiren amaçlarını takip ederken insanların önem verdikleri

33. "Bir kadın ve bir erkek birbirlerine karşı şiddetli bir tutku duyduklarında, bu ister bir koca, ister ana baba veya başka bir şey olsun, mutlaka birbirini seven bu iki insanı ayıracak engeller de çıkacaktır. Ama onlar doğa ve tanrısal yasa sayesinde birbirlerine aittirler, insanların yasaları ve değer verdikleri ettikleri sair şeyler ne söylerse söylesin."

yasaları yahut vicdanın doğurduğu tereddütleri tuz buz eder.

Kökü aynı derecede derinde yatan sebeplerden ötürü, tutkulu aşkın amaçları söz konusu olduğunda insan hiç gözünü kırpmadan her türlü tehlikeye atılır, başka durumlarda korkak ve yüreksiz olanlar bile burada aslan kesilirler. Keza oyunlarda ve romanlarda aşklarının, yani türün çıkarının savaşını veren iki genç aşığın, sadece bireyin gönenç ve mutluluğunu göz önünde bulunduran yaşlılara karşı zafer kazanmasını aynı duyguları yürekten paylaşarak okuruz. Çünkü aşık bir çiftin mücadelesi, tür bireyden daha önemli olduğu için bize başka her şeyden çok daha önemli, zevk ve heyecan verici, dolayısıyla çok daha haklı ve meşru görünür.

Bu yüzden neredeyse bütün komedilerin temel konusu olarak, amaçları peşinde koşan, ama sahneye çıkarılan kişilerin şahsi çıkarlarının tam tersine ve mutluluklarını tehdit etmek pahasına koşan türün koruyucu ruhunu görürüz. Genellikle amacına erişir ve gerçek şiirsel adaletle uyum içerisinde seyirciyi tatmin eder, çünkü seyirci de türün amaçlarının kişininkilere haydi haydi tercih edilmesi gerektiğini hisseder. Bundan dolayı, perde kapandığında muzaffer sevgilileri gönül rahatlığı içerisinde terk eder seyirci, çünkü onlarla kendi mutluluklarının mimarları olduğu yanılsamasını paylaşır hâlbuki onlar bu mutluluğu büyüklerinin iradesi ve basiretine karşı, türün yapmış olduğu seçim uğruna feda etmişlerdir. Tek tük rastlanan sıra dışı komedi-

lerde, konunun tersine çevrilmesi ve türün amaçları pahasına kişilerin mutluluğunu sağlama yönünde girişimlerde bulunulur; fakat burada seyirci türün koruyucu ruhunun çektiği acıyı hisseder ve böylelikle kişilere sağlanmış olan faydalardan teselli bulup rahatlamaz. Bu türün çok iyi bilinen örnekleri arasında şimdilik aklıma iki küçük piyes gelmektedir: *La reine de 16 ans ve Le mariage de raison.*

Aşk konularını ele alan tragedyalarda, türün hedefleri gerçekleşmediği için bu hedeflerin araçları durumunda olan aşıklar genellikle birlikte can verirler, sözgelimi Romeo ve Juliet, Tankred, Don Karlos, Wallenstein, Braut von Messina (Messina'nın Gelini) ve daha pek çoğunda olduğu gibi.

Bir insanın aşkı, bizlere çoğu kez komik, zaman zaman da trajik malzemeler sunar; çünkü aşık bu durumda tür ruhunun etkisi altında olduğundan hem onun tarafından yönlendirilir, hem de artık kendi kendisine ait değildir. Bu yüzden onun hareket tarzı, sıradan insanın davranışlarıyla uyumlu değildir. Aşkın yüksek evrelerinde bir insanın düşüncelerine böylesine şiirsel ve yüce bir nitelik, hatta aşkın ve doğaüstü bir eğilim kazandıran ve böylelikle kişinin asıl maddi amacını gözden kaybettiği izlenimini uyandıran şeyin temelinde yatan şey işte budur. Bundan dolayı, aşık şimdi sadece kişileri ilgilendiren her şeyden sınırsız derecede daha önemli olan tür ruhunun esinlediği ilhamla doludur ve bu ruhun özel yönlendirmeleri yahut kılavuzluğu altında uzunluğu kestirilemeyen bir gelecek kuşağın bütün

varlığını bu özel ve kesin biçimde belirlenmiş doğayla ortaya koymaya çalışır. Bu doğa ondan sadece babalığı, onun sevdiğinden de sadece analığı alabilir ve başka türlü varlık alanına bu haliyle asla erişemez, hâlbuki yaşama iradesinin nesnelleşmesi de bu varlığı açıktan açığa talep eder.

Aşığı, dünyevi olan her şeyin hatta bizzat kendisinin üzerine yükselten ve onun maddi-fiziki arzularına doğaüstü bir kılıf uyduran şey, sınırsız öneme sahip işlerle uğraştığı duygusudur. Bu öyle bir duygudur ki en kaba ve en sıkıcı insanın bile yaşamında aşk şiirli, büyüleyici bir hikâye haline gelir. Zaman zaman komik bir boyut kazandığı da olur. Türde kendisini nesnelleştirmiş olan iradenin buyruğu (ya da yüklemiş olduğu görev), aşığın bilincinde kendisini, bu belli kadınla birleşmesinde bulunacak olan sonsuz bir mutluluk öngörüsü yahut bu mutluluğun tasavvuru kılığında gösterir. Dolayısıyla, aşkın en yüksek derecelerinde bu tuhaf serap, öylesine parlak ve ışıltılı hale gelir ki ele geçirilemeyecek olursa yaşamın kendisi bütün çekiciliğini kaybetmekle kalmaz, öylesine kasvetli, öylesine sahte ve tahammül edilmez görünmeye başlar ki yaşamaktan duyulan bezginlik ve tiksinti ölüm korkusunun bile üstesinden gelir. İş bu noktaya geldiğinde, kişinin kimi zaman kendi eliyle yaşamına son vermesinin sebebi de bu olur. Böyle bir kimsenin iradesi, türün iradesinin girdabına kapılmıştır ya da bu sonuncusu kişinin iradesinin üzerinde kurduğu muazzam bir hâkimiyetle onu öylesine ele geçirmiştir ki, eğer böyle bir kimse ilkinin yani türün iradesinin gerçekleşme-

sinde etkili olamazsa, sonuncusunda olmayı ciddiye bile almaz. Bu durumda kişi, belirli bir obje üzerinde yoğunlaşmış türün iradesinin sınırsız arzusunu taşıyamayacak kadar zayıf bir araç olur. İşte o zaman tek çıkar yol intihardır, hatta kimi zaman iki sevgilinin beraberce intiharıdır. Elbette, yaşamı korumak için doğa müdahale edip ara yol olarak çılgınlığı göstermezse ki o zaman bu umutsuz durum, bilincin üzerine şalını örter. Tek bir yıl bile geçmez ki yukarıda söylenmiş olanların doğruluğunu ispat eden bu türden çeşitli vakalar gerçekleşmiş olmasın.

Ancak, sık sık trajik bir sonuca yol açan sadece tatmin edilmemiş aşk tutkusu değildir, tatmin edilmiş tutku da mutluluktan çok mutsuzluğa hatta daha da fazla mutsuzluğa yol açar. Çünkü söz konusu kimsenin kişisel mutluluğuyla o kadar çok çatışmayı gerekli kılar ki sonunda mutluluğun yerinde yeller eser, zira talep ettiği şeyler aşığın içinde bulunduğu diğer koşullarla bağdaşmaz ve sonuçta bunlar üzerine kurulu yaşam hayallerini yıkar. Hatta öyle olur ki aşk, çoğu kez sadece harici koşullarla bağdaşmazlıkla kalmaz, aşığın kendi kişiliğiyle de çatışma içerisinde kalır. Bu duygu cinsel ilişki olmasa aşığa sevimsiz, önemsiz, hatta tahammül edilmez gelebilecek kimselere yönelmiş olabilir. Ne var ki, türün iradesi kişinin iradesinden çok daha güçlü olduğu için aşık kabul edilebilir bulmadığı bütün niteliklere gözlerini kapatır, kendisini sevdiğinden uzaklaştırabilecek her şeyi görmezden gelir, önemsemez ve kendisini tutkusunun yöneldiği amaca sımsıkı bağlar. Öylesine kabul

edilmez biçimde bağlar ki türün iradesi, tatmin olur olmaz ardında zor tahammül edilir bir hayat yoldaşı bırakarak kayboluveren bu yanılsama yahut kuruntuyla gözlerinin ışığını kaybeder. Çoğu zaman fevkalade zeki ve üstün niteliklere sahip kimselerin şirret ve iblis kadınlarla evlendiklerini görür ve böyle bir seçimde bulunmanın onlar için nasıl olup da mümkün olduğunu anlayamayız. İşte bunun izahı burada yatar. Ve bundan dolayıdır ki eskiler, aşkın gözünün kör olduğunu söylemişlerdir. Aslında bir aşığın sevdiği kimsenin kendisine mutsuzluk ve pişmanlıkla dolu bir hayattan başka bir şey sunmayan huy ve kişilik özürlerini açıkça görüp keskin biçimde fark etmesi mümkündür. Ancak tüm bunlar bile onun içini korkuyla doldurmaz:

"I ask not, I care not,
If gullt's in the heart;
I know that I love thee,
Whatever thou art."[34]

Çünkü o, aslında kendi çıkarına değil, dünyaya getirilecek olan üçüncü bir kişinin çıkarına hareket etmektedir (ya da ona ait şeylerin peşinde koşmaktadır), her ne kadar o kendine ait işlerin peşinde koştuğu yanılsamasına kapılmışsa da... Fakat tutkulu aşka aynı zamanda yüce bir hususiyet kazandıran ve onu şiirin vazgeçilmez bir konusu

34. Ne soru soruyor ne merak ediyorum,
Gönlümde günah var mı?
Ne olursan ol,
Seni sevdiğimi biliyorum.

haline getiren de, bir kimsenin kendine ait işlerin peşinde koşmamasıdır ki bu her yerde yüceliğin ayırt edici belirtisidir. (der Stampel der Gröbe). Son olarak bir insan, tutkulu bir aşk ile sevdiği kimseye aynı zamanda nefretin en koyusunu da duyabilir. Bundan dolayıdır ki Platon, aşkı kurt ile kuzu arasındaki ilişkiye benzetmiştir (Phaidros 241 D), Bunun diğer bir örneği, tutkulu bir aşığın sevdiği kimseden bütün emeklerine ve yalvarmalarına karşın hiçbir durumda güler yüz göremediği zaman ortaya çıkar:

"I love and hate her."[35]

Shakespeare, Cymb. III. 5.

Sevilen kimseye karşı duyulan nefret, zaman zaman o kadar ileri bir noktaya varabilir ki aşık önce sevdiğini öldürür, ardından da kendi canına kıyar. Bu türden örnekler gazetelerde neredeyse her yıl gözümüze çarpmaktadır. Bundan dolayı Goethe haklı olarak der ki:

"Bei aller verschmahten Liebe, beim höllichen
Elemente!
Ich wollt, ich wüsst was arger's, das ich fluchen
Könntel"[36]

Bir aşık, sevdiğinin kendisine yüz vermemesini, nazını ve hor görmesini zalimlik olarak nitelendirirse ki bunlar onun acılarını besleyen şeylerdir, bunda asla gerçek anlamda bir abartı yoktur, çünkü o böceklerin içgüdüsüyle akra-

35. Onu seviyor ve ondan nefret ediyorum.

36. Hor görülmüş bütün aşklara, o cehennemi şeye, Bilsem ki daha kötüsü var, yemin ederim ona.

ba olan bir dürtünün etkisi altındadır. Bu dürtü onu bütün makul sebeplere karşın kayıtsız şartsız amacını takip etmeye ve diğer her şeyi göz ardı etmeye zorlar: Hiçbir aşık bu doğal yönelimden kendisini kurtaramaz. Karşılığını alamayarak aşkının ateşini bütün hayatı boyunca ayaklarında demirden bir pranga, yahut kurşundan bir halka gibi sürüklemek zorunda kalan ve ıssız ormanlarda derin iç çekişlerle kendi kendine hayıflanıp duran bir değil bir sürü Petrarca vardı. Ne var ki, şiir söyleme kabiliyeti olan sadece bir tek Petrarca vardır. Bu yüzden Goethe'nin şu güzel dizeleri onu için de geçerlidir:

"Und wenn der Mensch in seiner Quaal
verstummt,
Gab mir ein Gott, zu sagen, wie ich leide."[37]

Aslında türün ruhu *(Genius der Gattung)*, tek tek kişilerin koruyucu ruhlarıyla *(Genien der Individuen)* sürekli savaş halindedir; onların takipçisi ve düşmanıdır, her zaman kişisel mutluluğu acımasızca yok etmek için hazır bekler, çünkü o kendi amaçlarını gerçekleştirmenin peşindedir hatta bütün ulusların refah ve mutluluğu bile zaman zaman onun keyfi isteklerine kurban edilmiştir. Bunun bir diğer örneği, Shakespeare'in VI. Henri[38] adlı oyununda görülür. Bütün bunlar, varlığımızın kökü kendisinde yattığı için türün üzerimizde bireyinkinden daha yakın ve daha öncelikle

37. Acılar içindeyken, insan ağzını açamazken, bir tanrı duyduğum kederi dile getirme gücü verdi bana.

38. VI Henry, III. Bölüm, IV. Perde, 2. ve 3. Sahne.

bir talebi olmasına dayanır. İşte bundan dolayıdır ki türün işleri tek tek kişilerin işlerinden çok daha önemli ve önceliklidir. Bunun farkında olan eskiler, türün dehasını, çocuksu görünüşüne karşın, kötü niyetli, gaddar, acımasız ve bu yüzden kötü şöhretli bir tanrı; huysuz ve zorba bir daimon, yine de tanrıların ve insanların efendisi olan Eros'ta kişileştirmişlerdir.

Su d'o theon tyranne k'anthropon, Eros.

(Tu, deorum hominumque tyranne, Amor!)[39]

Euripides, Andromeda.

Ölümcül ve tam hedefine isabet eden vuruşlar, körlük ve kanatlar Eros'un ayırt edici nitelikleridir. Sonuncusu kararsızlığı ve uçarılığı işaret eder. Genellikle sahip olmanın neticesinde elde edilen doyumun hemen arkasındaki yanılsamayla birlikte kendini gösterir.

Bu tutku, sadece tür için değeri olan şeyi kişi için de değerli olarak göstermiş olan bir yanılsamaya dayandığı için türün amacına erişildikten sonra bu yanılmanın etkisi hemen dağılıverir. Kişiyi etkisi altına alan türün ruhu, onu yeniden serbest bırakır. Bu ruh tarafından terk edilmiş olan kimse, tekrar ilk baştaki darlık ve yoksunluk (sınırlılık) durumuna döner ve büyük bir şaşkınlıkla görür ki böylesine yüce, kahramanca ve sınırsız bir çabadan sonra, zevki için geriye her cinsel tatminin vereceği şeyin dışında başka bir şey kalmamıştır. Beklentisinin aksine, kendisini eskisinden

39. Sen, tanrıların ve İnsanların efendisi Eros!

daha mutlu bulmaz. Türün iradesinin aldatmasının kurbanı olduğunu fark eder. Bu yüzden genellikle muradına ermiş olan bir Theseus Ariadne'sini terk edecektir. Eğer Petrarca'nın tutkusu tatmin edilmiş olsaydı, şarkısı daha o dakikadan itibaren kesilirdi. Aynen yumurtalarını bırakır bırakmaz kuşların cıvıl cıvıl ötüşünün kesilmesi gibi.

Burada yeri gelmişken şunu da belirteyim; benim aşk metafiziğim en başta bu duygunun pençesinde olan kişilerin hoşuna gitmeyecektir. Ancak durum, ne kadar böyle olursa olsun, benim açıklamış olduğum temel gerçek onların bu duygularına yenik düşmemelerinde ya da ona boyun eğdirebilmelerinde, başka her şeyden daha etkili olacaktır. Her ne kadar genel olarak makul düşünce ve değerlendirmelerle karşısına çıkılabilirse de. Fakat eski zamanların komedya şairinin şu sözlerinin geçerliliği bakidir: *Quae res in se neque consillum, neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes (Terentius, Eunuchus, v. 57-58)* [40].

Aşk evlilikleri bireylerin değil, türün çıkarına uygun olarak yapılır. Söz konusu bireyler böylelikle, en küçük bir tereddüt bile duymadan, kendi mutluluklarına katkıda bulunduklarını zannederler; fakat onların gerçek amacı kendilerinin tanımadığı, bilmediği ve ancak onlar sayesinde mümkün olabilecek yeni bir varlığın dünyaya getirilmesinde gizli olan bir amaçtır. Bu amaçla bir araya getirilmiş olan erkek ve kadının, bundan böyle bu birlikteliklerini müm-

40. Kendinde akıl olmayanı akılla yönetemezsin.

kün olduğu kadar sürdürmeye çalışmaları gerekir. Fakat sık sık tutkulu aşkın özü olan bu içgüdüsel yanılsamanın bir araya getirmiş olduğu iki insan başka bakımlardan çok farklı yaradılışta olurlar. Bu kuruntu yahut yanılsama ortadan kalktığı zaman söz konusu farklılıklar açığa çıkar. Sonuçta, er ya da geç olacak olan budur.

Aşk evliliklerinin çoğu kez mutsuzlukla sonuçlanmasının sebebi budur, çünkü birbirine aşık olan bu insanlar aracılığıyla esas göz önünde bulundurulan, üzerine titrenilen şey, var olan jenerasyonun zararına, gelecek jenerasyonun yararınadır. *"Quien se casa por amores, ha de vivir con dolores"* (Her kim aşk için evlenirse sonu hiç çare yok, hüsrandır onun) der bir İspanyol atasözü. Evlenecek çiftin rahat bir hayat sürmesini her şeyin önünde tutarak ve genelde anne babanın onayı alınarak yapılan evliliklerde durum bunun tam tersidir. Burada hâkim olan düşünce ve değer yargıları, hangi türden olursa olsun hiç olmazsa gerçektir ve kendiliklerinden ortadan kalkmaları mümkün değildir. Ancak, onlar aracılığıyla var olan jenerasyonun mutluluğu, gelecek jenerasyonun zararına olarak kesinlikle göz önünde bulundurulur. Bu doğrudur, bu evliliğin akıbeti ancak zaman içerisinde anlaşılacaktır.

Evliliğinde karşı cinse duyduğu temayülün tatmininden ziyade parayı düşünen insan, türden (türün çıkarından) çok bir birey olarak kendi (çıkarı) için yaşar; bu hakikatin tam zıttı bir durumdur. Bu nedenle doğal olana aykırıdır. Belli bir küçümse duygusu uyandırır. Anne babasının verdiği

öğütlere rağmen zengin, üstelik hâlâ genç olan bir erkekle evlenmeyi, rahat bir hayat sürmeyle ilgili her türlü değerlendirmeyi bir tarafa bırakarak, sırf kendi içgüdüsel eğilimine uygun bir seçim yapmak için reddeden bir genç kız, kendi ferdi mutluluğunu tür uğruna feda ediyor demektir. Fakat bir kimse sırf yaptığı böyle bir tercih yüzünden kınanmayı hak etmez, çünkü o genç kız, en önemli olanı tercih etmiş ve doğanın (daha doğrusu türün) ruhuyla hareket etmiştir. Ancak anne babası ona bireysel bencilliğin ruhuyla öneride bulunmuşlardır. Bütün bunların sonucu olarak bir evlilik söz konusu olduğunda, kişinin ve türün çıkarları sanki bir savaş alanı içerisindedir. Nihayetinde birinden biri mutlaka yenik düşerek alanı terk edecektir. Gerçekten de genel olarak durum bu merkezdedir; çünkü rahat bir hayatla tutkulu aşkın bir arada bulunması ancak en nadir ve en mutlu kaza sayesinde mümkün olabilmektedir. Çoğu kimsenin doğasındaki maddi, manevi ya da zihinsel kusur, bir ölçüde temelini evliliklerin safi seçim ve eğilimden ziyade her türlü harici değerlendirmelerin ve rastlantısal koşulların bir sonucu olmasında bulmaktadır. Bununla beraber rahat bir yaşamın yanı sıra eğilimin de belli bir ölçüde gözetilmesi durumunda deyim yerinde ise burada türün koruyucu ruhuyla bir uzlaşmaya varılmış demektir. İyi bilindiği üzere mutlu evliliklere nadir rastlanır, bunun nedeni bizzat evliliğin özünde yatar, çünkü evlilikte asıl gözetilen amaç şimdiki değil, gelecek jenerasyondur.

Ancak şefkatli, sevgi dolu insanları teselli etmek için izin verin şunu da ekleyeyim: Kimi zaman tutkulu cinsel sevgi kendisini bütünüyle farklı bir kökene sahip bir duyguyla, karakter uyumuna dayalı gerçek dostlukla bağdaştırır. Ne var ki bu sözünü ettiğim duygu, büyük ölçüde ancak gerçek cinsel sevgi tatmin edilip de ortadan kalkınca görünür hale gelir. Bu dostluk, o zaman genellikle bu iki kişinin dünyaya gelecek çocuk bakımından birbirlerini tamamlayan ve birbirleriyle örtüşen maddi, manevi ve zihni niteliklerinin, ki cinsel sevgi buradan doğar, bu kişilerin kendileri söz konusu olduğunda da, birbirleri karşısında tamamlayıcı bir tarzda zıt karakter nitelikleri ve zihinsel üstünlükler olarak durmasından, dolayısıyla bir karakter uyumunun temelini oluşturmasından kaynaklanacaktır. Burada ele alınmış olan cinsel aşkın metafiziği, genel metafizik görüşle yakından ilgilidir. Metafizik anlayışın bu konuya tuttuğu ışık aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Bir insanın cinsel güdüsünü tatmin için yaptığı ve tutkulu aşka kadar ulaşan dikkatli, itinalı sayısız seçimlerinin, insanın gelecek neslin özel yapısının şekillenmesine duyduğu yüksek derecede ciddi ilgiye dayandığını görmüştük. Şimdi, bu fevkalade ilginç ilgi daha önceki bölümlerde ileri sürülmüş olan şu iki gerçeğin doğrulamasıdır: Birincisi, insanın gerçek özünün yani doğasının yok edilmezliğidir, çünkü o gelecek jenerasyonlarda yaşamaya devam eder. Böylesine canlı ve arzulu olan ve düşünme ve yönelmeden değil, fakat gerçek doğamızın en derin karakteristikleri ve

eğilimlerinden doğan bu ilgi, insan mutlak anlamda gelip geçici bir varlık olmuş ve zaman içinde yerini kendisinden gerçekten ve bütünüyle farklı olan bir soy doldurmuş olsaydı, böylesine kökü kazınmaz biçimde var olamaz ve insan üzerinde böylesine büyük bir etki oluşturmazdı.

İkincisi ise, insanın gerçek doğasının bireyden ziyade ait olduğu türde saklı olduğudur. Türün özel doğasına duyulan ve gelip geçici olan ilgi ya da eğilimden ciddi ve ateşli tutkuya kadar her türlü aşkın kökü durumundaki bu bağ, herkes için gerçekten en yüksek ve en önemli bağdır, başarısı yahut başarısızlığı onu en derin biçimde etkiler; bu yüzdendir ki ona gayet yerinde olarak gönül ilişkisi (die Herzensangelegenheit) denmiştir. Ayrıca bu bağ, kendisini güçlü ve kararlı bir şekilde hissettirdiğinde sadece bir insanın kendi şahsını ilgilendiren her şey bir kenara bırakılır ve kaçınılmaz olarak ona feda edilir. O zaman insan, türün kendisine bireyden daha yakın olduğunu ve sonuncuya göre birincide çok daha doğrudan yaşadığını gösterir. Öyleyse bir aşık, sevgilisinin her bakışına ve dönüşüne neden kendisini böylesine kayıtsız şartsız adar ve onun için her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdır? Çünkü onu içindeki ölümsüz yan arzular; diğer her şeyi arzulayansa onun sadece ölümlü tarafıdır. Belli bir kadına duyulan bu keskin ve yoğun arzu bu yüzden varlığımızın özünün yok edilmezliğinin ve onun türde devamının doğrudan bir teminatıdır.

Fakat bu sürekliliğe önemsiz ve yetersiz bir şey olarak bakmak, türün sürekliliğini düşünürken sadece kendimize

benzeyen, fakat hiçbir surette bizimle aynı olmayan gelecek jenerasyonların mevcudiyetini düşünmemizden kaynaklanan bir yanılgıdır. Ve bu da, yine dışarıya yönelmiş bilgiden yola çıkarak türün en iç doğasını değil (burada onu algıyla kavrarız) sadece harici biçimini dikkate almamızdan kaynaklanır. Fakat onun nüvesi olarak bilincimizin temelinde yatan da, bu iç öz yahut doğanın ta kendisidir. Bu yüzdendir ki bilincin kendisinden daha doğrudan ve dolaysızdır ve "kendinde şey" olarak principium individuationis'ten (bireyselleşme ilkesi) bağışık olduğundan, ister aynı zamanda ister farklı zamanlarda var olsunlar, gerçekte bütün kişilerde aynıdır.

O halde bu bir yaşama iradesidir. Dolayısıyla yaşamı ve sürekliliği böylesine ateşli bir şekilde arzulayan şeydir ve bundan dolayı o ölümden kurtulmuştur ve ölüm onu hiçbir şekilde etkilemez. O, mevcut durumundan daha iyi bir duruma erişemez dolayısıyla nerede hayat varsa, kişilerin sürekli olarak onun için ıstırap çekmesi ve mücadele etmesi kaçınılmazdır. Onu, bundan kurtarmak ancak yaşama iradesinin inkârıyla mümkündür, kişinin iradesi bu sayede türün gövdesinden kurtulur ve onda var olmaktan vazgeçer. Bundan sonra olacak olanlarla ilintili olarak herhangi bir fikre sahip değiliz. Aslında böyle fikirler için gerekli veriler de elimizde yoktur. Onu, ancak yaşama veya yaşamama iradesi olarak "Özgür bırakılan" bir şey olarak tarif edebiliriz. Budizm bu son durumu Nirvana sözcüğü ile ifade eder.

Bu haliyle o, her türlü insani bilgi için ebediyen erişilmez kalacak bir konudur.

Eğer bu son düşünceden hareketle yaşam karmaşasına bakacak olursak, herkesin onun ihtiyaçları ve sefaletiyle uğraşıp durduğunu, onun sonu gelmez gereksinimlerini tatmin etmek ve çok çeşitli acı ve kederleri defetmek için bütün güçlerini son noktasına kadar kullandıklarını, ne ki bunun karşılığında bu azap ve işkence içerisindeki bireysel varoluşun kısa bir zaman aralığı için korunmasından başka bir şey ümit etmediklerini görürüz. Ancak, bütün bu karmaşanın ortasında iki sevgilinin birbirlerine arzuyla bakan gözlerini görürüz. Ancak, her şeye rağmen bunlar, neden böylesine gizli, çekingen ve kaçamaklı bakışlardır? Çünkü bu aşıklar bütün bu sefalet ve karmaşayı sürdürmek için gizlice çalışan hainlerdir. Aksi takdirde bu, başka türlü çok çabuk bir sona erişirdi. İşte onlar bunu boşa çıkarmayı arzu etmektedirler, şayet kendileri gibi başkaları da onu daha önce boşa çıkarmışlarsa.

ARTHUR SCHOPENHAUER

AŞKIN METAFİZİĞİ

(22 Şubat 1788 - 21 Eylül 1860), Alman Filozof. Felsefe tarihinde bir rasyonalist ve karamsar olarak bilinir.

Felsefesinin ilkesel bir kavramı irade kavramıdır. Dünyanın özü ve gerçekliği irade iken, fenomenlerden oluşan dünya, tasarımdan başka bir şey değildir. İrade, Schopenhauer felsefesinde kendini bir zorunluluk olarak gösterir, ki onun düşüncesindeki kötümserliğin ve karamsarlığın kaynağı da bu iradedir. İnsan, tamamen kurtulamayacak olsa da istencin/iradenin emrine boyun eğerek acı ve kederden kurtulabilir. Bu noktada Schopenhauer'ın düşüncelerinin belli bir ölçüde, kaderciliğin ağır bastığı doğu felsefelerine yakınlaştığı iddia edilebilir. Schopenhauer'a göre; birbirlerini en çok tesvir edenler(büyüleyenler) birbirlerini en çok tamamlayanlardır.

İrade kavramı ile içgüdüsel bir anlatıyı ifade eder. İrade kavramı fiziksel ve sosyal yapımızı şekillendiriyor gibi gözükse de doğadan, yani özümüzden gelen bir enerjidir. Bu enerji yaşamı, toplumsalı, adaletsizliği döngüsel olarak sürdüren güçtür. İnsan bu enerjiden kaçamaz, içseldir ve doğanın bir parçası olan insan yaşarken aslında cinsel ve yaşamsal enerjisiyle bir yeni anlamlandırmalar silsilesi ile iradeye hizmet eder. İrade; yaşamı sağlayan bir enerjidir.

İnsanın kontrolsüz biçimde gelişen irade içinde hareketi; uygarlıkları, acıları, kötülüğü doğurmuştur. Çünkü irade hep ister, yaşam için talep eder. Birey iradenin kontrolündeki yaşam problemleri içinde iradenin karşısına merhamet ve acı duygusunu koyaraktan bir nebze de olsa dışına çıkabilir. Böylece birey olarak kendini gerçekleştirebilir.

Dünyanın düzenini sağlayan bu iddia, doğa fenomenleri bütünün enerjinin dışına çıkmak; insana acı verir, güçlü bir münzevi yaşam gücü ve karşı direnç ile gerçeğin karşısında yaşanabilinir.

ISBN: 978-605-4756-77-3
9 786054 756773
www.futkuyayinevi.com
Tutku

Sipariş için:
Tel: (312) 442 73 95